

OBNOVA RELIGIOZNOG ODGOJA I KATEHEZE U NAŠOJ CRKVI

Mr Josip BARIČEVIĆ

*prema najnovijim smjernicama biskupa Jugoslavije u katehetskom dokumentu
„RADOSNO NAVIJEŠTANJE EVANĐELJA I ODGOJ U VJERI”**

Zahvaljujem vodstvu Teološko-pastoralnog tjedna, u ime Komisije Katehetskog vijeća BKJ za katehetski plan i program, što nam je omogućilo da pred našim najvećim godišnjim teološko-pastoralnim (uglavnom svećeničkim) skupom možemo predstaviti tek objavljeni dokument naših biskupa o obnovi religioznog odgoja i kateheze u nas te pokazati što nas iz tog dokumenta može osobito nadahnuti da svi zajedno s još više poleta i stvaralačkog zalaganja nastavimo obnoviteljski rad na području naviještanja Evanđelja i odgoja naših kršćanskih zajednica u vjeri.¹

Isto bih tako ovom prilikom želio izraziti zahvalnost našim biskupima koji su – na čelu s predsjednikom Katehetskog vijeća BKJ, msgr. Ćirilom Kosom, i s predsjednikom BKJ, kardinalom Franjom Kuharićem – s velikim povjerenjem i stalnim poticanjem pratili rad Komisije KV BKJ za katehetski plan i program, koja je izradila nacrt teksta dokumenta.²

* Ovaj je prilog prošireno izlaganje što ga je autor održao 26. siječnja na Teološko-pastoralnom tjednu 1984. u Zagrebu.

1 Dokument biskupa Jugoslavije „RADOSNO NAVIJEŠTANJE EVANĐELJA I ODGOJ U VJERI. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze” objavljen je 25. studenoga 1983. u biblioteci „Dokumenti” Kršćanske sadašnjosti, Zagreb, Marulićev trg 14.

2 Nacrt dokumenta izradila je deseteročlana *Komisija Katehetskog vijeća Biskupske konferencije Jugoslavije za katehetski plan i program*, izabrana između članova istoga Katehetskoga vijeća i sastavljena od katehetskih i drugih stručnjaka: dr Josip Ladika, predsjednik Komisije, mr Josip Baričević, koordinator rada i zamjenik predsjednika Komisije, dr Božo Bulat, mr Pavao Crnjac, dr Valter Dermota, dr Lush Gjergji, dr Milan Šimunović, mr Tonči Trstenjak, mr Jozo Zovko i dr Petar Aračić, tajnik Katehetskog vijeća i kooptirani član Komisije. Tijekom svoga dvoipogodišnjeg rada (od proljeća 1980. do jeseni 1982) Komisija je o svome radu redovito izvještavala i konzultirala sve članove Katehetskog vijeća BKJ i sve biskupe Jugoslavije (predsjednik Komisije i koordinator rada Komisije bili su pozvani da biskupima podnesu izvještaj o rezultatima rada Komisije na tri zasjedanja sabora BKJ: u proljeće i u jesen 1981. te u jesen 1983). Komisija je, osim toga, o svome radu izvještavala i konzultirala više naših teoloških i drugih stručnjaka te više naših „praktičara” s područja pastoralno-katehetske djelatnosti. – Biskupi su, nakon jednogodišnjeg proučavanja nacrta teksta dokumenta te nakon savjetovanja sa svojim stručnim suradnicima, dali svoje mišljenje i sugestije za konačnu doradu teksta te su dokument jednoglasno prihvatili 21. rujna 1983. tijekom jesenskog zasjedanja sabora BKJ.

Važno je da se nakon objavljivanja prvog poratnog i pokoncilskog katehetskog bazičnog dokumenta naših biskupa pitamo: *gdje smo* zapravo, dokle smo stigli. i *kamo to idemo* u obnovi religioznog odgoja i kateheze nakon *gotovo stotinu godina* reformnih katehetskih pokreta u svijetu i u nas, osobito nakon *posljednjih dvadesetak godina* takvih obnoviteljskih nastojanja u našoj Crkvi? Stiglo je, vjerojatno, i u nas vrijeme za „*balance*“, za sabiranje i vrednovanje onoga što smo u posljednjih stotinu godina, osobito u dva posljednja koncilna i pokoncilna desetljeća, postigli na području obnavljanja sveukupnog religioznoodgojnog, evangelizacijskog i specifično katehetskog djelovanja u našoj Crkvi koja živi i djeluje u svijetu koji se duboko, mnogostruko i trajno mijenja, u svijetu koji se ne može više nazivati kršćanskim u istome značenju kao što je to bilo pred razmjerno kratko vrijeme i u kojemu se mladim i starijim naraštajima, osim kršćanskoga, nude i mnoga druga, bar naizgled, uvjerljiva „rješenja“ s obzirom na temeljna pitanja o najdubljem smislu čovjekova sveukupnog individualnog i društvenog postojanja. Došlo je vjerojatno i u nas vrijeme za hrabrije oslobađanje od onoga što nas opterećuje te za afirmiranje i još zauzetije promicanje onoga što se pokazalo plodnim i što nam otvara nove mogućnosti na području praktičnog i teorijskog pastoralno-katehetskog rada u vremenu koje je pred nama i koje ćemo jednom moći – dakako, uz stanovite uvjete – s još većom sigurnošću nazvati *novom etapom naše kateheze* i novom etapom cjelokupnog evangelizacijskog i religioznoodgojnog djelovanja naše Crkve.

U ovom se izlaganju, dakako, nećemo moći prepustiti nizanju i vrednovanju rezultata brojnih i višestrukih obnoviteljskih nastojanja u svijetu i u nas na području religioznog odgoja i kateheze. To valja ostaviti za druge zgođe, osobito pošto budu dovršena već započeta i pošto budu poduzeta nova potrebna istraživanja.³ Tek ćemo usputno, neizravno i samo djelomično moći odgovoriti na postavljena pitanja: dokle smo stigli i kamo idemo u obnovi religioznog odgoja i kateheze. U skladu sa zadanom temom, mi ćemo se usredotočiti samo na ovo pitanje: *kako biskupi Jugoslavije*, u dokumentu „Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vje-

3 Za temeljitije „*balance*“ o rezultatima brojnih i višestrukih obnoviteljskih nastojanja na području religioznog odgoja i kateheze u nas, još nisu izvršena sva potrebna istraživanja. Neki su elementi za takve bilance već razrađeni, neka su istraživanja već poduzeta, ali će biti potrebno da se na još sustavniji i znanstveno utemeljeniji način pokrenu nova istraživanja, osobito u okviru reformiranog redovitog četverogodišnjeg studija religiozne pedagogije i katehetskog pastorala na Katehetskom institutu Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, u okviru postdiplomskog studija koji će uskoro biti uveden na tom Institutu, u okviru studija na našim teološkim učilištima, u okviru djelovanja Komisije Katehetskog vijeća BKJ za katehetski plan i program te u okviru ostalih oblika ekipnog i pojedinačnog djelovanja naših katehetskih i drugih stručnjaka.

No, o bazičnom katehetskom dokumentu naših biskupa o obnovi religioznog odgoja i kateheze u našoj Crkvi, o dokumentu što se pojavljuje u pretposljednem desetljeću našega stoljeća, možemo – i bez spomenutih potrebnih istraživanja, na temelju onoga što nam je već sada poznato – konstatirati ovo: taj je dokument *plod mnogih zajedničkih i pojedinačnih, praktičnih i teorijskih, obnoviteljskih katehetskih nastojanja koja u nas traju, doduse s različitim intenzitetom i s različitim stupnjem izvornosti i nadahnuteljske snage, već gotovo jedno stoljeće, ali je on, očito, najviše plod koncilskih i pokoncilskih obnoviteljskih nastojanja na pastoralno-katehetskom i drugim područjima rada i života naše Crkve.*

ri", zamišljaju obnovu religioznog odgoja i kateheze u našoj Crkvi? Ili, drugim riječima: Što je, prema smjernicama naših biskupa, u sadašnjem trenutku najvažnije za shvaćanje i najhitnije za ostvarivanje duboke i trajne obnove cjelokupnog religioznoodgojnog, evangelizacijskog i specifično katehetskog djelovanja naše Crkve. najvažnije i najhitnije zato što, možda, takva obnova može najviše pridonijeti dubokoj i svestranoj obnovi sveukupnog života i djelovanja naših kršćanskih zajednica i, time, usudujem se reći, uvelike pridonijeti humaniziranju i obnovi našega društva?

Na postavljeno ćemo glavno pitanje nastojati odgovoriti u dva dijela izlaganja: u prvom ćemo dijelu iznijeti kratak prikaz dokumenta, a u drugom ćemo dijelu, interpretirajući dokument i izdvajajući iz njegove cjeline neka važnija „težišta“, nastojati pokazati kako je dokument „Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri“ novo polazište i putokaz u daljnjoj etapi obnove religioznog odgoja i kateheze u našoj Crkvi.

I. KRATAK PRIKAZ DOKUMENTA

Tekst se dokumenta sastoji, osim od uvoda i zaključka, od pet glavnih dijelova i raspoređen je u 78 susljednih brojeva.

U prvom se dijelu – pod naslovom „Radost vjere u svijetu koji se stalno mijenja“ (br. 5–17) – ocrtava situacija u kojoj se nalaze današnje društvo i Crkva, posebno situacija u kojoj se nalazi naše društvo koje je obilježeno samoupravnim socijalističkim i marksistički utemeljenim i usmjerenim društveno-političkim i ekonomskim uređenjem te situacija u kojoj se nalazi naša Crkva obilježena vrlo raznolikim i složenim geografskim, povijesnim, društveno-kulturnim i religioznim osobitostima. Isto se tako posebna pažnja posvećuje ocrtavanju situacije – s razvojnopsihološkog, pedagoškog, društveno-kulturnog i religioznog stajališta – u kojoj se nalaze suvremena obitelj, djeca, mladi, odrasli i starije osobe u našem društvu i u našoj Crkvi. Na kraju se prvoga dijela dokumenta naznačuju neki važniji zadaci koji se posebno postavljaju pred našu Crkvu s obzirom na njezino evangelizacijsko poslanje u prilikama u kojima živi i djeluje.

U drugom se dijelu – pod naslovom „Naviještanje Evanđelja i kateheza u pastoralnom djelovanju Crkve“ (br. 18–31) – iznose temeljna suvremena religiozno-pedagoška i katehetska stajališta o naravi, zadaći i mjestu religioznog odgoja i kateheze u cjelokupnom pastoralnom djelovanju Crkve. Religiozni odgoj i kateheza najprije se smještaju unutar „bogate, dinamične i složene stvarnosti“ koju nazivamo evangelizacijom ili naviještanjem i ostvarivanjem Evanđelja. Zatim se opisuje kateheza u svom specifičnom značenju, ali promatrana uvijek u cjelini svega misionarskog i pastoralnog djelovanja Crkve. Na kraju se religiozni odgoj i kateheza smještaju u cjelovito shvaćen općeljudski i vjernički odgoj koji „teži k svestranom i skladnom razvijanju čovjeka u svim njegovim dimenzijama“ (br. 28), pa i u njegovoj općereligioznoj i specifično kršćanskoj vjerničkoj dimenziji koje su bitne za kršćaninovo shvaćanje čovjekova sveukupnog postojanja. Stoga je, ističu biskupi, u našim prilikama vjeronaučni odgojno-obrazovni rad – kao najredovitiji oblik sustavnog religioznog odgoja i kateheze djece i mladih – za vjernike katolike sastavni dio cjelovito shvaćenog odgoja i obrazovanja.

Treći dio dokumenta nosi naslov „Kršćansku poruku treba cjelovito komunicirati – u vjernosti Bogu i čovjeku” (br. 32–52). U njemu se iznose fundamentalna religioznopedagoška i katehetska načela „o izradi i praktičnom izvođenju cjelovito shvaćenog religioznoodgojnog i katehetskog programa u radu s djecom, mladima i odraslima svih dobi i svih životnih okolnosti”.⁴ U skladu sa suvremenim shvaćanjem odgojno-obrazovnih programa, „s jednakom se brigom ističe važnost pravilnog izbora ciljeva, sadržaja, metodičkih pristupa i medija komuniciranja u sustavnom i kvalitetnom religioznom odgoju i katehezi”.⁵ Pri tom izboru – iznosi se i temeljito obrazlaže u trećem dijelu dokumenta – valja se držati temeljnog kriterija koji se može izraziti načelom „vjernosti Bogu i čovjeku” i koji dolazi do izražaja osobito u ovim zahtjevima suvremene kateheze:

- kristocentričnost, trojstvena teocentričnost i kršćanska antropocentričnost kateheze;

- inkulturacija evanđeoske poruke religioznim odgojem i katehezom;

- stvaranje uvijek novoga govora vjere u religioznoodgojnom i katehetskom komuniciranju poruke i iskustva vjere;

- duhovno-molitvena dimenzija kao jedna od glavnih i temeljnih dimenzija cjelokupnog religioznoodgojnog i katehetskog rada;

- integriranje i stvaralačko preoblikovanje zdravih elemenata naše pučke pobožnosti kao jednog od izraza kršćanske vjere i jednog od izvora autentičnog odgoja u vjeri;

- dijaloška i ekumenska dimenzija cjelokupnog religioznoodgojnog, evangeli-zacijskog i katehetskog djelovanja;

- izravno i stvaralačko komuniciranje s izvornim biblijskim, liturgijskim i drugim tradicijskim tekstovima u kojima se, „kao na bistrom i svježem izvoru, susrećemo s najizvornijim i najosobnijim iskustvom vjere iz kojega su nastajale i živjele nekadašnje zajednice vjernika i iz kojega nastaju i žive današnje kršćanske zajednice” (br. 43);

- isto tako izravno i stvaralačko komuniciranje s općeljudskim i vjerničkim iskustvima prisutnima u kvalitetnim književnoumjetničkim i drugim tekstovima te u kvalitetnim djelima s područja glazbe, likovnih i drugih umjetnosti, kao i u kvalitetnim audiovizualnim i drugim medijima.

Svi ti zahtjevi suvremenog religioznog odgoja i kateheze treba da dodu do izražaja osobito u konkretnom vjeronaučnom i drugim oblicima katehetskog rada te u vjeronaučnim udžbenicima (katekizmima) i drugim katehetskim medijima, kako bi se mogao postići jedan od glavnih ciljeva cjelokupnog vjeronaučnog rada: „razvijanje temeljnih općeljudskih i vjerničkih sposobnosti” (br. 48) u vjeroučenikâ, osobito „razvijanje sposobnosti za uspostavljanje istinskih odnosa sa sobom, s drugima, s Bogom i sa svime što postoji” (br. 47). U tome svjetlu isto tako treba prosuđivati „važnost stjecanja općereligioznog i kršćanskog obrazovanja u religioznom odgoju i katehezi” (br. 46): stjecanje općereligiozne i kršćanske vjerničke kulture

4 Iz uvodne riječi biskupa Ćirila Kosa, predsjednika Katehetskog vijeća BKJ, str. 6.

5 Ibidem.

nije, naime, ni u kakvoj suprotnosti sa stjecanjem i razvijanjem općeljudskih i vjernih stvaralačkih sposobnosti, nego je to dvoje najtješnje i najdublje međusobno povezano. U tome svjetlu treba također promatrati i prosuđivati kriterije za izbor biblijskih i drugih tradicijskih tekstova, za izbor književnoumjetničkih i drugih „profanih“ tekstova te za izbor audiovizualnih i drugih medija komuniciranja u konkretnom vjeronaučnom radu i u vjeronaučnim udžbenicima (usp. br. 43 i 49). S tog temeljnog stajališta treba isto tako prosuđivati kriterije za izbor metodičkih pristupa u vjeronaučnom radu i u katekizmima, te kriterije za izbor metodičkih pristupa koji se ne smiju promatrati kao proizvoljna izvanjska „tehnika“ ili „tehnologija“, nego kao „stil“ autentičnog i stvaralačkog komuniciranja sa sobom, s drugim, s Bogom i sa sveukupnom duhovnom i materijalnom stvarnošću (usp. br. 5).

U četvrtom se dijelu dokumenta – pod naslovom „*Svima je u kršćanskoj zajednici potreban trajan odgoj u vjeri*“ (br. 53–63) – postavlja zapravo pitanje: tko je sve u kršćanskoj zajednici katehizant i koliko treba da traje odgoj u vjeri? Odgovarajući na to pitanje, u četvrtom se dijelu dokumenta razrađuje i konkretizira shvaćanje religioznog odgoja i kateheze kao permanentnog procesa u kojemu treba da kao katehizanti sudjeluju kršćanska zajednica kao cjelina i svi njezini članovi. U tako shvaćenom i ostvarivanom trajnom odgoju i obrazovanju kršćanske zajednice, biskupi vide „izvor njezina života i trajnog obnavljanja“ jer „kršćanska se zajednica stvara, živi i neprestano obnavlja naviještanjem Evanđelja i trajnim odgojem u vjeri“ (br. 53).

Stoga se ističe da cijeloj kršćanskoj zajednici treba omogućiti trajan odgoj u vjeri: „obiteljima, djeci predškolske dobi, djeci školske dobi, mladima, odraslima i starijim osobama, osobama s tjelesnim i duševnim smetnjama (hendikepiranima), našim privremenim i drugim iseljenicima – jednom riječju, svima koji pripadaju ili žele pripadati našoj Crkvi u domovini i inozemstvu“.⁶

Katehezi odraslih i njihovoj općereligioznoj i kršćanskoj kulturi – naglašavaju biskupi – treba posvećivati osobitu brigu, „jer su odrasli sposobni da u punoj odgovornosti prihvate vjeru kao svoje trajno životno opredjeljenje i jer su oni u najpotpunijem smislu pozvani da u svom obiteljskom i profesionalnom životu naviještaju Evanđelje i da sudjeluju u vjerničkom odgoju djece, mladih i ostalih članova kršćanske zajednice“ (br. 60).

No, biskupi su svjesni da temeljita i trajna evangelizacijska obnova kršćanskih zajednica – osobito u našoj situaciji – najvećim dijelom ovisi o kvalitetnoj stručnoj i vjerničkoj formaciji kateheta, katehistica i njihovih suradnika, kojima je na poseban način povjerena briga za odgoj kršćanske zajednice u vjeri, te ističu da obnova redovite i trajne formacije kateheta i katehistica „mora prethoditi obnovi svih ostalih vidova religioznog odgoja i kateheze“ u nas (br. 63).

U petom se dijelu dokumenta, kojemu je naslov „*Svi smo pozvani da naviještamo Radosnu vijest i odgajamo u vjeri*“ (br. 64–75), zapravo odgovara na pitanje:

6 Ibidem.

tko je sve pozvan da bude kateheta u užem i širem značenju te riječi, tko je sve u kršćanskoj zajednici pozvan da bude navjestitelj Evanđelja i odgojitelj u vjeri? Na to se pitanje odgovara razradom i konkretiziranjem temeljne postavke suvremene kateheze o tome da je sva kršćanska zajednica kao cjelina i da su svi njezini članovi pozvani da naviještaju Evanđelje i odgajaju u vjeri – „u jedinstvu poslanja i različitosti službi” (br. 64).

Posebno se ističe evangelizacijska i specifično katehetska uloga biskupa, svećenika, redovnika i redovnica, ali se isto tako naglašava i nezaobilaziva uloga laika. S mnogo se osjećaja za nijansiranje i komplementarnu upućenost jednih na druge govori o specifičnoj ulozi stručno formiranih kateheta i katehistica, kao glavnih voditelja i animatora religioznog odgoja i kateheze u kršćanskoj zajednici, i o ulozi njihovih suradnika. Isto se tako s mnogo povjerenja, otvorenosti i osjećaja za „jedinstvo poslanja i različitost službi” u kršćanskoj zajednici govori o evangelizacijskoj i odgojnoj ulozi župske zajednice (kao osnovne, u stanovitom smislu „bazične”, i glavne evangelizacijske i religioznoodgojne crkvene zajednice u nas), o ulozi obitelji kao prve odgojne i evangelizacijske zajednice te o evangelizacijskoj ulozi duhovno-molitvenih i drugih manjih kršćanskih skupina (grupa) i zajednica.

Na kraju se petoga dijela dokumenta naglašava važnost još kvalitetnijeg rada naših teoloških učilišta, katehetskih instituta, centara, službi, ekipa i stručnih ustanova za stjecanje redovite i permanentne pastoralno-katehetske formacije, važnost još razvijenijeg i sustavnijeg stručnog rada i znanstvenog istraživanja na pastoralno-katehetskom području te važnost još uspješnije koordinacije pastoralno-katehetskog rada u okviru cjelovitog pastoralnog djelovanja naše Crkve na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Dokument „Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri” – to se osjeća već iz njegovog naslova, time je sav prožet, a najizričitiije dolazi do izražaja u njegovu *uvodu i zaključku* – odiše *duboko humanim i kršćanskim optimizmom* koji nije plod nepoznavanja težine i složenosti situacije u kojoj živi i djeluje naša Crkva, nego je najdublji izraz *kršćanske vjere i kršćanske nade*. Stoga je posve razumljivo što se biskupi ne obraćaju samo voditeljima i animatorima religioznog odgoja i kateheze te svim pripadnicima naše Crkve u domovini i u inozemstvu, nego se isto tako obraćaju i svim ostalim „ljudima dobre volje”: i vjernicima drugih kršćanskih vjeroispovijesti, i pripadnicima drugih religija, i onima koji ne vjeruju, jer bi „bez nametanja i u želji za istinskim dijalogom sa svim ljudima” htjeli „pridonijeti svoj dio međusobnom razumijevanju, poštivanju i suradnji na području sveukupnog odgoja i obrazovanja u našem društvu i drugdje gdje naša Crkva razvija svoju specifičnu odgojno-obrazovnu djelatnost” (br. 3).

Otvorenost, povjerenje, odsutnost nepotrebne polemichnosti, prožetost svega dokumenta spremnošću za unutarnjim *dijalogom* sa svima i sa svime što sačinjava našu društveno-kulturnu općeljudsku i religioznu stvarnost u kojoj živi i djeluje naša Crkva, dolazi također do izražaja u *jeziku* dokumenta, koji svojom dostatnom terminološkom preciznošću, svojom inkulturiranošću u naše društveno-kulturno

podneblje i cjelokupnim svojim stilom uvelike pridonosi tome da dokument bude razumljiv i onima koji nisu navikli na često vrlo osebujan i za naše suvremenike nedovoljno komunikativan crkveni jezik.

II. DOKUMENT „RADOSNO NAVIJEŠTANJE EVANDELJA I ODGOJ U VJERI” – NOVO POLAZIŠTE I PUTOKAZ U DALJNJOJ ETAPI OBNOVE RELIGIOZNOG ODGOJA I KATEHEZE U NAŠOJ CRKVI

Dokument naših biskupa o obnovi religioznog odgoja i kateheze istodobno je plod naših dosadašnjih obnoviteljskih katehetskih nastojanja, osobito u posljednjih dvadesetak koncilskih i pokoncilskih godina, i novo polazište i putokaz „za još zauzetije, sustavnije, stručnije i stvaralačkije zalaganje u radosnom naviještanju Evanđelja i trajnom odgoju svih članova naših kršćanskih zajednica u vjeri”.⁷ To se može, bar donekle, uočiti već iz kratkog pregleda sadržaja dokumenta, ali će to, nadamo se, biti još mnogo vidljivije ako iz cjeline dokumenta izdvojimo neka *težišta* koja nam se čine doista temeljnima i posebno perspektivnima u daljnjoj etapi obnove religioznog odgoja i kateheze u našoj Crkvi. Ta ćemo težišta iznijeti u obliku nekoliko *teza* koje ćemo popratiti kraćim ili razrađenijim tumačenjima i napomenama, nastojeći pri tom pokazati što ta težišta iz biskupskog dokumenta znače za našu najkonkretniju evangelizacijsku i pastoralno-katehetsku praksu.

Svjestan sam da će takva *interpretacija* biskupskog dokumenta u velikoj mjeri biti obilježena subjektivnim, vrlo osobnim, čitanjem dokumenta. No, može li i biti drugačije kad je riječ o dokumentu koji bi nas sve, u najosobnijim i najdubljim sferama našega bića, želio potaknuti na duboku, stvaralačku i trajnu općeljudsku i vjerničku obnovu na svim razinama našega individualnog i komunitarnog rada i života u našoj Crkvi i, bar posredno, u našem društvu? Kad je riječ o dubokim životnim, općeljudskim i vjerničkim, pitanjima (iskustvima), tek usput napominjemo, „najobjektivnija” se stvarnost dosiže samo „najsubjektivnijim”, najosobnijim pristupima, takvim pristupima u kojima se misaono, doživljajno i djelatno najosobnije angažiramo. Uz uvjet, dakako, da bivamo spremni da se naša osobna gledanja i postupanja susretnu i, ako je potrebno, hrabro i nenametljivo sučele s mnogim drugim i drugačijim gledanjima. Tek se u takvim susretanjima i sučeljavanjima najosobnijih gledanja – osobito ako je riječ o duboko osobnoj ljudskoj i vjerničkoj zbilji, to ponovno ističemo – mogu dovoljno bistro iskristalizirati „objektivna”, istodobno duboko osobna i posve nadosobna, ljudska i vjernička gledanja koja pokreću na zauzetije djelovanje i na smisleno oblikovanje sveukupnog ljudskog i vjerničkog života.

*1. U svom religioznoodgojnom i katehetskom, praktičnom i teorijskom, radu uvijek treba da polazimo od konkretne osobne, društveno-kulturne, općereligiozne i crkvene situacije koja je uvijek vrlo raznolika i složena i koja se u mnogom pogledu duboko i trajno mijenja.*⁸

7 Iz uvodne riječi msgr. Ćirila Kosa, predsjednika KV BKJ, str. 8–9.

To, na primjer, znači da katehete i katehistice u svom najkonkretnijem vjeronaučnom radu i autori vjeronaučnih udžbenika (katekizama) u svom pisanju moraju stalno uzimati u obzir činjenicu da se svijet u posljednjih nekoliko desetljeća duboko, višestruko i nepovratno promijenio i da se on vrlo brzo i stalno mijenja. Tako, ako u svom evangelizacijskom i odgojiteljskom radu želimo uspostaviti stvarnu komunikaciju s djecom, mladima, odraslima i sa starijim osobama koji žive danas i ovdje, moramo, pri izboru tema i pri izboru načina rada (tj. pri izboru „stila” komuniciranja) uzimati u obzir činjenicu da se u posljednjih pedesetak godina društveno-kulturna i crkvena situacija u nas u mnogom pogledu iz korijena i nepovratno promijenila.

Što se to važno i velikim dijelom nepovratno u nas promijenilo? Nestalo je, na primjer, nekadašnjeg osjećaja sigurnosti kada je za većinu naših ljudi religija bila glavna os života, kad su Crkva i škola bile uglavnom sigurno sredstvo održavanja prokušanih vrijednosti i normi, kada je prenošenje religioznih sadržaja novim naraštajima bilo svestrano osigurano, kada su religioznost i pripadnost Crkvi bile kolektivna činjenica te je dobar član zajednice uglavnom mogao biti samo dobar vjernik. Industrijsko-tehnička i društveno-politička revolucija naglo su, grubo i duboko uzdrmale i raslojile takav naš svijet. Stare su neosporne sigurnosti o mnogim općeljudskim i religioznim vrijednostima i normama poljuljane te su ustupile mjesto novim iskustvima i novim mjerilima. Za većinu se naših ljudi dogodila jedna od najdubljih kulturnih promjena u shvaćanju i življenju svoga života: „ovozemaljski život nije tek stvarnost u funkciji onostranoga, već činjenica koju vrijedi ovdje živjeti i boriti se sada za njezine bolje uvjete” (br. 7). Crkva je u mnogom pogledu postala sociološki sasvim rubna stvarnost, življenje se religioznosti povlači u područje najprivatnijeg života, prijenos religioznih i specifično kršćanskih vrijednosti i normi ne osigurava više ni jedna društvena struktura.⁹

Te su nagle i duboke promjene imale višestruke i višeznačne posljedice: one su sa sobom donijele duboke promjene u osjećanju, mišljenju i ponašanju ljudi. Svijest o gubitku nekadašnjih vrijednosti i normi te svijest o bespuću s obzirom na pronalaženje novih vrijednosti i normi u mnogih je urodila osjećajem nesigurnosti, tjeskobe i prepuštenosti samima sebi. No, te su promjene u mnogih istodobno probudile i produbile svijest o osobnom dostojanstvu, slobodi, jednakopravnosti, sveopćem ljudskom bratstvu, solidarnosti i suodgovornosti u privatnom i društvenom životu.¹⁰

8 Usp. osobito prvi dio dokumenta, tj. br. 5–17 i treći dio dokumenta, tj. br.32–52. – Napominjemo da polaznje od konkretne situacije u evangelizacijskom, religioznoodgojnom i katehetskom djelovanju Crkve *ne mora uvijek biti eksplicitno* i to *ne znači* da, na primjer, u vjeronaučnim udžbenicima i u konkretnim vjeronaučnim susretima *uvijek* treba *započiniti* općeljudskim temama. Sasvim je normalno da se u mnogim slučajevima izričito (eksplicitno) započinje specifično vjerničkim temama (iskustvima), ali je važno da se pri tom *istodobno*, premda u nekim slučajevima samo *implicitno*, uzimaju u obzir i temeljna općeljudska pitanja (iskustva) koja *korespondiraju* (istodobno u međusobnom kontinuitetu i diskontinuitetu) s dubokim vjerničkim pitanjima (iskustvima).

9 Usp. br. 7 dokumenta.

10 Usp. br. 8 dokumenta.

Nije li posve očito da u vjeronaučni i u cjelokupni evangelizacijski i katehetski rad s odraslima, mladima i djecom moramo ugrađivati ta temeljna iskustva suvremenoga čovjeka: njegove tjeskobe, njegova duboka pitanja, njegove težnje, njegova nadanja? Nije li takvo mnogoznačno iskustvo današnjih ljudi – usprkos mnogim teškoćama – zapravo pripremljenije tlo za osobnije, stvaralačkije i autentičnije primanje evandeoske poruke o čovjekovu oslobođenju i spasenju što mu ga nudi uskršli Krist? Pa i u našoj društveno-kulturnoj i političkoj situaciji – u kojoj se, na žalost, u mnogim slučajevima vjera još uvijek tretira kao gotovo zabranjena, kao „tabu” tema – ali u kojoj su neke općeljudske vrijednosti, bar načelno, postavljene kao temelj cjelokupnog pojedinačnog i zajedničkog ljudskog života mnogo radikalnije nego u mnogim drugim društvima.¹¹

Mi smo, ističemo to s našim biskupima, „pozvani i poslani – upravo danas i ovdje, i svagdje dokle dosiže život i djelovanje naše Crkve – da radosnim, poletnim i stvaralačkim naviještanjem i življenjem Kristova Evanđelja... pridonosimo svoj dio u punijem ostvarivanju Božjega kraljevstva, u stvaranju posve novoga svijeta, svijeta istinskih humanih odnosa među ljudima i svijeta posve novih odnosa između Boga i ljudi” (br. 17). Taj nam poziv i to poslanje, dopustite mi da to kažem, ne dopuštaju nikakav bijeg: ni bijeg u tobož sigurno, rutinsko, nekreativno i tjeskobno ponavljanje staroga (npr. u vjeronaučnim udžbenicima i u konkretnom vjeronaučnom radu), ni bijeg u nepromišljene improvizacije i avanturizme površnim prilagođavanjem neprolaznih evandeoskih vrijednosti trenutačnim potrebama i prohtjevima pojedinaca ili glavnine društva, ni bijeg u nedovoljno kritičan, društveno slabo angažiran i afektivno (da ne kažem intimistički) previše obilježen svijet nekih suvremenih duhovno-religioznih gibanja.¹²

No, da bismo u naviještanju i življenju Radosne Kristove vijesti mogli doista uzimati u obzir današnje ljude kakvi jesu i njihovu životnu situaciju kakva ona jest, prije nego je potrebno biti sposoban i postajati sve sposobniji za gledanje, za slušanje, za prepoznavanje i za dobrohotno poštivanje onoga što ljudi žive: za prepoznavanje i dobrohotno poštivanje svega onoga što ljude stvarno muči, čemu se istinski raduju, za čim teže, čemu se nadaju, u čemu pronalaze najdublji smisao svoga stvaralaštva i cjelokupnog svoga života. Za to je, svakako, potrebna dostatna humanistička (antropološka) kultura (npr. dostatna kultura za psihološki, sociološki i pedagoški pristup čovjekovu individualnom i zajedničkom životu), ali iznad svega je potreban duboko human i evandeoski pristup konkretnom djetetu, konkretnom mladom čovjeku, konkretnim odraslim i starijim ljudima, koji žive u konkretnoj društveno-kulturnoj, ekonomskoj, političkoj i crkvenoj situaciji. Možda bismo taj duboko humani i evandeoski pristup mogli izraziti i ovako: važno je biti i trajno sve više postajati sposoban *gledati, šutjeti, slušati, poštivati* i – prije i iznad svega, i uvijek – *istinski voljeti*. Unutarnjim „okom” gledati i unutarnjim „uhom” slušati sveukupnu i najkonkretniju ljudsku stvarnost. Gledati i slušati u dubokoj i stvaralačkoj unutarnjoj šutnji koja nas oslobađa od pretjerane zaokup-

11 Usp. osobito br. 7–9, 11 i 15 dokumenta.

12 Usp. osobito br. 1, 12 i 34 dokumenta.

ljenosti svojim strahovima i od nedovoljno evandeoske usredotočenosti na svoje individualne i kolektivne crkvene i druge potrebe. Duboko i doista nesebično poštivati i voljeti sve: i one koji dijele naše ljudsko i vjerničko gledanje na najvažnija životna pitanja, i one koji nas kao vjernici svojim pitanjima i svojim načinom života stavljaju u mnoge neprilike, i one koji ne dijele s nama vjerničko gledanje na život i vjernički stil života te nas vrlo često ne samo teško podnose nego nas u mnogom pogledu, ne uvijek bez razloga, smatraju neprijateljima i gušiteljima istinski humanog – slobodnog, stvaralačkog i sretnog – pojedinačnog i zajedničkog života.

Tek se iz takva unutarnjeg gledanja i slušanja sveukupne ljudske stvarnosti, iz takve unutarnje šutnje i takva istinskog poštivanja i voljenja, može roditi prava ljudska i vjernička riječ u koju se ponovno i ponovno utjelovljuje Božja osloboditeljska i spasiteljska riječ da je nenametljivo, radosno i stvaralački prenesemo današnjim (našim) ljudima koji će se, duboko smo uvjereni, osjetiti pozvanima da je čuju i prime ako su doživjeli da ih razumijemo i da ih nesebično, bez vlastitih i tuđih računa, volimo.

Mi kršćani, zapravo, u konačnici, i nemamo nikakva drugog „oružja”, nikakve druge snage, osim one koju smo naučili od Isusa Krista i koju smo primili i stalno primamo od Njegova Duha, one stvaralačke snage o kojoj nam Pavao u Prvoj Korinćanima kaže da u životu sve prolazi i da ona jedina ostaje i za koju znamo da se zove – *ljubav* (usp. 1 Kor 13). To su, među ostalim, naši biskupi u svom dokumentu željeli reći kad su u više navrata i na različite načine izravno i neizravno naglasili da ne treba jadikovati nad prilikama i neprilikama našega vremena i naše društveno-političke i crkvene situacije, jer mi nemamo drugog vremena, druge situacije, drugih ljudi da im radosno i stvaralački naviještamo i svjedočimo evandeosku vjeru, nadu i ljubav.

To su naši biskupi htjeli reći kad ističu da je važno i prijeko potrebno sve naše evangelizacijsko, religioznoodgojno i katehetsko djelovanje prožeti duboko *dijaloškim i ekumenskim duhom*,¹³ da je važno i potrebno u ovom našem vremenu i na ovim našim prostorima sve naše velike evangelizacijske, religioznoodgojne i katehetske teme i sav naš stil komuniciranja u pristupu tim temama prožeti istinskom dijaloškom i ekumenskom otvorenosti, povjerenjem, poštivanjem, međusobnim prihvaćanjem te nenametljivim i hrabrim svjedočenjem svojih najdubljih ljudskih i vjerničkih uvjerenja i iskustava koje smo kao dragocjenu baštinu primili od onih koji su nas, kao članovi Kristove Crkve, prethodili u vjeri. Tako ćemo postajati sve sposobniji da tu dragocjenu vjerničku baštinu uvijek iznova, sve dublje i stvaralačkije slušamo i primamo kao svoj najosobniji životni izbor te je uvijek iznova, autentično i na stvaralački način izričemo kao svoje svjedočanstvo i radosnu poruku svojim suvremenicima i naraštajima koji će nas naslijediti u sveukupnom našem ljudskom i vjerničkom povijesnom hodu.

To su naši biskupi htjeli također reći – oslanjajući se osobito na Pavla VI, Biskupsku sinodu 1977. i Ivana Pavla II – posebno istakavši da je evandeoska poruka

13 Usp. osobito br. 42 dokumenta.

namijenjena ljudima svih vremena, svih prostora, svih kultura te da je treba prenositi i svjedočiti, komunicirati, s takvom dubokom dijaloškom otvorenošću da bi se njezinim svjetlom i njezinom snagom do najdublje srži proželi i preoblikovali konkretni kulturni izražaji čovjekova sveukupnog osobnog i društvenog života. Dakako, trajna i stvaralačka *inkulturacija evanđeoske poruke*,¹⁴ tj. utjelovljenje evanđeoske poruke u najrazličitije društveno-kulturne izražaje čovjekova osobnog i društvenog života, uvijek je bio i danas ostaje jedan od najprečih zadataka Crkve i jedan od najtemeljnijih i najočitijih kriterija koliko je Crkva u određenom vremenu i u konkretnoj situaciji vjerna svome evangelizacijskom poslanju. A takva se inkulturacija, takvo utjelovljenje Evanđelja u konkretnu osobnu i društveno-kulturnu stvarnost naših ljudi, ističu naši biskupi, može ostvarivati jedino ako kršćanska vjera, koja se očituje u življenju i svjedočenju konkretnih ljudi-vjernika, „uspostavlja trajan i plodonosan dijalog 'sa svim kulturama – pa i s onima koje su nedavno nastale'” (br. 38). Tek se u takvu trajnom i plodonosnom dijaloškom susretu vjere i kulture može dogoditi iznenađujuće i doista stvaralačko međusobno čišćenje i bogaćenje: „vjera čisti i obogaćuje kulturu, a kultura čisti i obogaćuje vjeru, jer neprestani dijalog s raznim kulturama vjeru oslobađa, dajući joj puniji izražaj same sebe i pobjedu nad ograničenjima, u koja bi je neka određena kultura mogla zatvoriti; vjera prosipa svjetlo na svagdašnji ljudski život, na naš realni svijet” (br. 38).

Ako prihvatimo iznesena načela o *dijaloškom, ekumenskom i inkulturacijskom* pristupu svijetu kojemu želimo naviještati i svjedočiti Kristovo evanđelje – ali ne samo verbalno, nego i u svim njihovim konkretnim posljedicama – očito je da će nam biti dovoljno jasan jedan od najtemeljnijih *kriterija* za izradu, konkretno ostvarivanje, analizu i prosudbu *vjeronaučnih i drugih katehetskih programa*, konkretno oblikovanih („utjelovljenih”) osobito u *vjeronaučnim udžbenicima (katekizmima)*. Bit će nam, na primjer, mnogo jasnije koje sve *općeljudske i vjerničke velike teme* moraju naći mjesta u našim suvremenim vjeronaučnim udžbenicima, koji sve *životni aspekti* tih tema moraju biti prisutni, egzistencijalno prepoznatljivi i duboko i pokretački inspirativni za naše današnje ljude, i *kojim je „dahom”* do srži prožeto komuniciranje tih velikih ljudskih i vjerničkih tema. Je li to prvotno previše tjeskoban i na sebe usredotočen, „obranaški”, „dah, ili je to doista *duboko human i evanđeoski dah*, realan, nenametljiv, radostan, sav otvoren i sav usmjeren na drugoga: na radost i sreću, na istinski život onih kojima smo danas i ovdje poslani da naviještamo i svjedočimo Radosnu i nezastarivu vijest o tome da je doista moguć nov svijet – svijet posve novih odnosa među ljudima i posve novih odnosa između Boga i ljudi? Pridonose li *naši katekizmi i drugi* naši evangelizacijski i specifično katehetski *mediji* dubokom i stvaralačkom „*unutarnjem*” *dijalogu*, doduše neizravnom, ali stvamom i najdubljem dijalogu – s onu stranu svih jednostranih, previše egocentričnih, površnih i zato neplodnih „razgovora” i polemika – između *najzrelijih plodova suvremene evangelizacijske obnove Crkve i glavnih tokova naše kulture*, koji se, na primjer, očituju u ponajboljim ostvarenjima našeg školskog

14 Usp. osobito br. 38 dokumenta.

i izvanškolskog praktičnog i teorijskog obrazovno-odgojnog rada te u ponajboljim ostvarenjima na području raznolikog umjetničkog izražavanja i znanstvenog rada? To pitanje postavljamo samo usputno, ali ga smatramo jednim od temeljnih i središnjih pitanja od kojega u našoj Crkvi nitko, pa ni autori i izdavači katekizama i drugih evangelizacijskih i katehetskih medija, nema pravo bježati, – nitko kome je doista stalo do vjernog i komunikativnog prenošenja Evandelja u vrijeme koje nam je jedino darovano i ljudima koje jedine susrećemo da s njima podijelimo svoj ljudski i vjernički život.

2. U svom cjelokupnom evangelizacijskom i specifično katehetskom radu isto tako treba da uvijek polazimo od središnje poruke i središnjeg iskustva kršćanske vjere te da uvijek smjeramo cjelovitom i osobnom komuniciranju poruke i iskustva vjere – ne samo u „vjernosti čovjeku“, nego i u potpunoj „vjernosti Bogu“.¹⁵

Zahtjev da u svom evangelizacijskom i katehetskom djelovanju moramo uvijek polaziti od konkretne osobne, društveno-kulturne, općereligiozne i crkvene situacije, te zahtjev da u tom djelovanju isto tako uvijek moramo polaziti od središnje poruke i iskustva kršćanske vjere, smjerajući uvijek prema cjelovitom i neokrnjenom komuniciranju kršćanske vjere – dva su jednako važna, temeljna i međusobno neodvojiva zahtjeva za duboku, stvaralačku i djelotvornu obnovu sveukupnog evangelizacijskog, katehetskog i drugih oblika djelovanja i življenja naše Crkve.

15 Usp. treći dio dokumenta, osobito br. 32–38, 43, 49–52.

Napominjemo, slično kao i u bilješci 8 o polazanju od konkretne ljudske situacije, da polazanje od središnje poruke kršćanske vjere u evangelizacijskom i katehetskom radu *ne mora uvijek biti eksplicitno i to ne znači* da, na primjer, u vjeronaučnim udžbenicima i u konkretnim vjeronaučnim susretima *uvijek* treba *započinjati* izričito središnjim vjerničkim temama. No, središnja i temeljna kršćanska poruka i iskustvo vjere uvijek mora biti bar *implicitno i najdublje polazište* svega našega evangelizacijskog i katehetskog djelovanja. U vezi s time usporedi Biskupska sinoda 1977, *Poruka Božjemu narodu*, br. 8, gdje se ističe: „*Kateheza polazi od ispovijesti vjere i vodi k ispovijesti vjere*“.

U daljnjem razlaganju naše teze, kao i u razlaganju prethodne i sljedećih teza, polazimo osobito od *vlastitog*, osobnog i ekipnog, *iskustva u praktičnom i teorijskom* religioznoodgojnom i katehetskom radu u posljednjih desetak godina, posebno od iskustva *stvaranja i pro- vjeravanja novih hrvatskih vjeronaučnih udžbenika (katekizama)*. U tom se razlaganju nadahnjujemo također, među ostalim, ovim autorima: Odile Dubuisson, *L'acte catéchétique. Son but, sa pratique*, Le Centurion, Paris, 1982; Gaston, Pietri, *La catéchèse*, u: *Initiation à la pratique de la théologie*, tome V, Cerf, Paris, 1983, str. 77–112; René Marlé, *Une nouvelle étape de la catéchèse française*, u: *Etudes*, octobre 1980, str. 389–405; François Cou-dreau, *La foi s'enseigne-t-elle? Réflexions et orientations pour une pédagogie de la foi*, Le Centurion, Paris, 1974; Eugen Paul, *Zur Vernachlässigung der Lehr- und Lernmethodik*, u: *Religionspädagogische Beiträge*, 7/1981, str. 18–32; Gilbert Adler – Gérard Vogeleisen, *Un siècle de catéchèse en France (1893–1980). Histoire – déplacements – enjeux*, Beauchesne, Paris, 1981; card. Joseph Ratzinger, *Transmission de la foi et sources de la foi* i Pierre Eyt, *Réflexion* (refleksije o konferenciji kardinala Ratzingera održanoj u Lyonu i Parizu 15. i 16. siječnja 1983), u: *Transmettre la foi aujourd'hui*, Le Centurion, Paris, 1983, str. 39–77. – Vidi također naše priloge *Tipovi komunikacije u katehezi*, u: *Permanen-tni odgoj kršćanske zajednice*. Zbornik radova V. Katehetske ljetne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1977, str. 167–177, i *Audiovizualni govor i vjera*, u: *Odgoj djece u vje-ri u kršćanskoj zajednici*. Zbornik radova IV. Katehetske ljetne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1975, str. 335–343.

Ta se *dva zahtjeva* zapravo odnose na *dva*, međusobno najdublje povezana i neodvojiva, *polu* jednog te *istog komunikacijskog* evangelizacijskog i katehetskog *čina*, jednog te istog događanja čudesnog komuniciranja u kojemu se susreću Božja i ljudska riječ, u kojemu se događa najdublje susretanje i prožimanje Božjeg i ljudskog života: utjelovljenje Božje riječi u ljudsku riječ, utjelovljenje Božjega života u ljudski život.

U obrazlaganju prve naše teze, prvoga težišta koje smo izdvojili iz dokumenta, bavili smo se zapravo pitanjem što u religioznom odgoju i katehezi znači „*vjernost čovjeku*“, a u ovoj drugoj tezi svoju pažnju usredotočujemo na pitanje što znači biti „*vjeran Bogu*“ u nastojanju da cjelovito i neokrnjeno komuniciramo kršćansku poruku i iskustvo vjere. Pri tom se ograničavamo samo na nekoliko napomena koje smatramo posebno važnima i o kojima je potrebno voditi računa osobito u konkretnom katehetskom radu s katehizantima svih dobi te u pisanju i izdavanju vjeronaučnih udžbenika (katekizama) i drugih katehetskih medija.

a) *Središnju, najspecifičniju i najtemeljniju kršćansku poruku i kršćansko iskustvo vjere* najkraće možemo izreći ovim riječima iz Apostolskog simbola vjere (Apostolskog vjerovanja): „*vjerujem u Isusa Krista koji je umro i uskrsnuo*“ i „*vjerujem u uskrsnuće tijela, život vječni*“. To je ono što kršćani na najsvetiji način ispovijedaju i slave i u čemu na otajstven način sudjeluju osobito u velikoj i svetoj vazmenoj noći. *Pashalno (vazmeno) otajstvo središnje je i najtemeljnije otajstvo kršćanske vjere od kojega mora, kao od najdubljeg temelja, polaziti i kojemu mora smjerati sav naš evangelizacijski i katehetski rad.*¹⁶

Iz tog temelja i iz tog središta dobiva najdublji smisao i neiscrpivu snagu sve naše naviještanje i životno svjedočenje Evanđelja, sve naše individualno i zajedničko, ljudsko i vjerničko življenje. Na tom najdubljem temelju počiva i bez tog temelja, u konačnici, pada sve naše evangelizacijsko i katehetsko djelovanje. I to zato što ispovijedanjem, slavljenjem, primanjem i življenjem vazmenog otajstva najosobnije i najegzistencijalnije zauzimamo stav, vršimo životni izbor, prema dvjema sržnim općeljudskim i vjerničkim stvarnostima – u najdubljem dnu sveukupne ljudske i vjerničke zbilje zapravo jedinim stvarnostima – prema stvarnosti *smrti* i stvarnosti *života*. Dok ispovijedamo „*vjerujem u Isusa Krista koji je umro i uskrsnuo*“ i dok u istom unutarnjem vjerničkom zamahu ispovijedamo da ćemo i mi s Isusom Kristom umrijeti te da ćemo, stvaralačkom snagom Očeva i Kristova Duha, s Njime i uskrsnuti, zauzimamo najosobniji, najegzistencijalniji, najpresudniji stav prema svim najdubljim izvorima i očitovanjima sveukupnog čovjekova individualnog, komunitarnog i društvenog umiranja i življenja. A time, ujedno, zauzimamo stav, vršimo životni izbor, i prema *ljubavi* – jedinoj stvaralačkoj snazi koja je kadra pobijediti smrt, „*pretvarati*“ i jednom zauvijek „*pretvoriti*“ *smrt u život*. I, u vezi s time, napomenimo još i to da se „*umiranje*“ s Isusom Kristom i „*uskrsavanje*“ s Njime, „*ustajanje*“ s Njime za nov život, za kršćane se vjernike već sada otajstveno događa – nezasluzenim darom Božje stvarateljske ljubavi te zahvalnim, predanim i stvaralačkim sudjelovanjem naše ljubavi.

16 Usp. osobito O. Dubuisson, nav. dj. (u bilješci 15), str. 26–38. Usp. navedeno mjesto i za daljnje razlaganje.

Tako možemo reći da postoje samo tri velike teme, tri velika pitanja, tri velika iskustva koja sadržavaju i izražavaju sav naš ljudski i vjernički život: teme, pitanja, iskustva *SMRTI*, *ŽIVOTA* i *LJUBAVI*. Stoga isto tako možemo reći da su *SMRT*, *ŽIVOT* i *LJUBAV* jedine prave velike teme sveukupnog našeg religioznoodgojnog, evangelizacijskog i katehetskog djelovanja. Ima, doduše, i drugih velikih ljudskih tema – kao što su *nesreća* i *sreća*, *ropstvo* i *sloboda*, *stvaralaštvo* i *sprečavanje stvaralaštva*, *bolest* i *zdravlje*, *bijeda* i *blagostanje*, *nepravda* i *pravda*, *laž* i *istina*, *međusobni razdori* i *mir*, *osamljenost* i *zajedništvo*, *očaj* i *nada*, *besmisao* i *smisao*... *dobro* i *zlo* u najraznolikijim oblicima – ali sve su te teme, sva su ta pitanja zapravo samo različiti aspekti, različite „podteme”, različiti stupnjevi i različita očitovanja *SMRTI* i *ŽIVOTA*, i jedina je stvaralačka snaga *LJUBAVI* kadra prevladavati i konačno pobijediti različite oblike smrti, jedina ona daje da mogu nicati i da se do punine mogu razrastati različiti oblici života.

Iz takva gledanja postaje nam mnogo jasniji jedan od glavnih *kriterija za izbor tema* i *načina rada* (stila komuniciranja), koji treba da budu prisutni, na primjer, u *vjeronaučnim udžbenicima* i u *konkretnom vjeronaučnom radu*: treba birati teme i metodičke pristupe koji nam omogućuju da se susretnemo s doista velikim ljudskim i vjerničkim pitanjima te da sve dublje i stvaralačkije poniremo do najdubljih pitanja i iskustava, do pitanja i iskustava *SMRTI*, *ŽIVOTA* i *LJUBAVI*, do pitanja *najdubljeg smisla* ljudskog i vjerničkog života. U svjetlu toga kriterija bit će nam, na primjer, mnogo jasnije kojim sve *biblijskim*, *liturgijskim* i drugim *tradicijskim tekstovima*, kojim sve *književnoumjetničkim* i drugim „profanim” *tekstovima*, kojim sve djelima s područja *likovne*, *glazbene* i *scenske umjetnosti* te s područja raznolikog *audiovizualnog* i *drugih oblika izražavanja* treba na poseban način dati mjesta u vjeronaučnim udžbenicima i u cjelokupnom religioznoodgojnom i katehetskom radu. U vezi s time još samo napominjemo da „*površinskim*” (osobito površnim) i *banalnim temama* (iskustvima) iz svakidašnjeg života i iz stanovitih oblika življenja religioznosti – što lako može doći do izražaja u načinu prepričavanja i tumačenja biblijskih i drugih tekstova, u izboru tekstova, u izboru audiovizualnih i drugih medija, u nekim do vulgariziranja pojednostavljenim „katekizamskim” formulacijama te u takvu cjelokupnom načinu rada koji ne omogućuje autentično, duboko i stvaralačko međuosobno komuniciranje – u suvremenim *vjeronaučnim udžbenicima* i u *katehetskom radu* općenito *ne bi trebalo dati mjesta*.

b) O tome da kateheza mora smjerati *cjelovitom* i *neokrnjenom komuniciranju kršćanske vjere u svem njezinu bogatstvu*, napominjemo da je taj zahtjev temeljna pretpostavka svakog ozbiljnog i odgovornog katehetskog rada. Bez takva temeljnog pristupa katehezi, ne možemo se nadati nikakvoj njezinoj pravoj obnovi u našoj Crkvi. No, taj izričiti zahtjev svih najnovijih katehetskih dokumenata i taj izričiti zahtjev našeg najnovijeg biskupskog dokumenta¹⁷ ne smijemo shvatiti niti kao prijetnju hijerarhijskog vodstva Crkve, kojemu je na poseban način povjereno ču-

17 Usp. sav treći dio dokumenta, osobito br. 32 i 34.

vanje čistoće i neokrnjenosti dragocjenog „pologa” vjere, niti kao razlog da se na laku ruku oslobodimo prijeko potrebnog i trajnog traženja uvijek novih i sve kreativnijih putova za komuniciranje neiscrpivih i neizrecivih otajstava kršćanske vjere ljudima našega vremena i naših prostora. Stoga, da ne bi bilo zabune, biskupi ističu: „Svrha se kateheze sastoji u dovodenju kršćanina do zrelosti u vjeri” te se „u cjelovitoj katehezi, s jedne strane, mora voditi briga o vjernom i neokrnjenom prenošenju sveukupnog bogatstva kršćanske poruke, ali se, s druge strane, mora postupati po ’uzoru Božje pedagogije’ (usp. DCG 33 i 38) koja vodi računa o spoznajnim, doživljajnim i drugim mogućnostima konkretnih ljudi, o poštivanju ’njihova ritma koji se ne smije prekomjerno opteretiti’ (EN 79), o poštivanju stanovite ’hijerarhije istina... koju je Crkva uvijek priznavala kad je stvarala simbole i sažetke vjerskih istina’ (DCG 43), o konkretnim društveno-kulturnim, religioznim i drugim uvjetima te o drugim važnim okolnostima. Religiozni odgoj i katehezu treba shvatiti kao trajan proces kojemu je *cilj postupno i sve dublje*¹⁸ upoznavanje i osobno prihvaćanje kršćanske vjere u njezinoj neokrnjenosti i svojoj njezinoj punini” (br. 32). S obzirom pak na potrebu traženja novih putova za što autentičnije, stvaralačkije i cjelovitije komuniciranje vjere, podsjećamo na već spomenuto načelo što ga ističu naši biskupi, slijedeći Biskupsku sinodu 1977. i Ivana Pavla II: „Trebalo se, s jedne strane, čuvati rutinskog, nekreativnog i tjeskobnog konzervativizma (ponavljanja staroga) i, s druge strane, nepromišljenih improvizacija i avanturizma u religioznoodgojnom i katehetskom radu. Jedno i drugo bio bi znak nedovoljne vjernosti i Evanđelju i čovjeku” (br. 34).

3. *U obnovi religioznog odgoja i kateheze treba se u praktičnom i teorijskom radu usredotočiti na mnogo dublja pitanja od pitanja koja se odnose na jednostrano shvaćene „sadržaje” i „metode” – treba se, u srži i s onu stranu svih „metodičkih” i „sadržajnih” katehetskih reformi (obnova), usredotočiti na najtemeljnije pitanje: kakvu sliku o čovjeku i kakvu sliku o Bogu prenosimo u jedinstvenom katehetskom komunikacijskom činu (događanju), kakvog čovjeka i kakvog vjernika želimo oblikovati svojim evangelizacijskim i odgojiteljskim djelovanjem?*¹⁹

U obrazlaganju te postavke (teze) ograničavamo se samo na nekoliko važnijih napomena.

a) U katehezi se – kao i u svakoj pedagoškoj relaciji – pitanje „sadržaja” i „metoda” mora promatrati kao jedno te isto pitanje s više aspekata. Pitanja *ŠTO* i *KAKO* u katehezi su međusobno *najdublje povezana* i *neodvojiva pitanja*. Kateheza se ostvaruje u jedinstvenom katehetskom činu (događanju) komuniciranja, u kojemu se, neodvojivo i u najdubljijoj unutarnjoj interakcijskoj međuovisnosti, upriputnjaju ova četiri bitna elementa: *ciljevi* koje želimo postići, *sadržaji* (teme) koje želimo komunicirati, *metodički pristupi* kojima želimo pridonijeti autentičnom,

¹⁸ Posebno istaknuo autor.

¹⁹ Usp. osobito treći, prvi i drugi dio dokumenta, naročito br. 39–52. – Vidi također bilješku 15.

raznolikom i stvaralačkom izricanju sebe i isto tako autentičnom i stvaralačkom komuniciranju s drugima, *mediji komuniciranja* koje predlažemo da bismo pridonijeli autentičnom i stvaralačkom komuniciranju najdubljih općeljudskih i vjernih tema (pitanja, iskustava).

Stoga se temeljitijoj i pravoj obnovi religioznog odgoja i kateheze možemo nadati tek ako se – u svom praktičnom i teorijskom radu – usredotočimo na *radikalnu obnovu nedjeljivog komunikacijskog katehetskog čina (događanja)*, ako se *istodobno* usredotočimo na *radikalnu obnovu svih četiriju konstitutivnih elemenata* toga komunikacijskog katehetskog događanja: na *radikalnu obnovu ciljeva, sadržaja (tema), metodičkih pristupa i medija komuniciranja* religioznog odgoja i kateheze, što se mora konkretno odraziti, među ostalim, u stvaranju *radikalno novih vjeronaučnih udžbenika (katekizama)* i u *radikalnoj obnovi cjelokupnog konkretnog evangelizacijskog i katehetskog rada*. To je osobito smisao onoga što naši biskupi ističu – pozivajući se na suvremenu znanost o katehezi i religioznom odgoju općenito te na najnovije katehetsko crkvene dokumente – u br. 44 dokumenta: „U programiranju i praktičnom izvođenju religioznoodgojnog i katehetskog rada jednaku brigu treba voditi o pravilnom postavljanju ciljeva te o pravilnom izboru sadržaja, metodičkih pristupa i medija komuniciranja”, „čuvajući se pretjeranosti s obzirom na davanje prednosti bilo ciljevima, bilo sadržajima u odnosu na metodičke pristupe i medije komuniciranja, i obratno.” I dalje: „Ciljevi se cjelovito shvaćene kateheze i religioznog odgoja općenito mogu pravilno postaviti ako se imaju u vidu svi njihovi bitni sadržaji, i obratno: sadržaji se mogu cjelovito odrediti ako se imaju pred očima svi specifični religioznoodgojni i katehetski ciljevi. Isto se tako mogu postići postavljeni ciljevi i usvojiti odabrani sadržaji ako se izaberu prikladni metodički pristupi i mediji komuniciranja u konkretnome radu.”

b) Da se u evangelizacijskoj, religioznoodgojnoj i specifično katehetskoj komunikaciji zapravo radi o tome *kakvu sliku o čovjeku i kakvu sliku o Bogu* prenosimo, da se u toj komunikaciji zapravo očituje *kakvog čovjeka i kakvog vjernika* želimo oblikovati – o svemu je tome bilo, bar neizravno, riječi u obrazlaganju prve i druge naše teze. Istakli smo i na primjerima pokazali kako u religioznom odgoju i katehezi treba uvijek uzimati u obzir konkretnu ljudsku situaciju, kako uvijek treba polaziti, kao od najdubljeg temelja, od sržne, najtemeljnije i najspecifičnije poruke i iskustva kršćanske vjere, od „ispovijedanja” vjere u spasiteljsku smrt i uskrsnuće Isusa Krista i u našu smrt i naše uskrsnuće s Isusom Kristom, istakli smo također kako sve naše evangelizacijsko, religioznoodgojno i katehetsko djelovanje mora smjerati prema cjelovitom i neokrnjenom komuniciranju kršćanske vjere.

Ovdje bismo izričitije – oslanjajući se na biskupski dokument – još podsjetili osobito na ovo: budući da se u našem konkretnom katehiziranju (u našem konkretnom katehetskom komunikacijskom djelovanju) očituje kakva je naša *teologija* (shvaćanje i doživljavanje Boga i odnos prema Bogu) i kakva je naša „*antropologija*” (shvaćanje i doživljavanje čovjeka i odnos prema čovjeku), prijeko je potrebno radikalno obnoviti naš *teološki* i naš *antropološki* pristup sveukupnoj općeljudskoj i vjerničkoj čovjekovoj stvarnosti. *Radikalna obnova religioznog odgoja i ka-*

teheze, u biti, treba da *ide usporedno*, i u najdubljoj unutarnjoj *povezanosti* i *stvaralačkoj interdisciplinarnoj* i *najživotnijoj međuovisnosti*, s *radikalnom obnovom teologije* i „*antropologije*” i s *radikalnom obnovom sveukupnog općeljudskog* i *vjerničkog življenja* i *djelovanja*.

Ono što se u biskupskom dokumentu, na primjer, govori o razvijanju temeljnih općeljudskih i vjerničkih stvaralačkih sposobnosti katehiziranih svih dobi, kao jednom od glavnih ciljeva vjeronaučnog i drugih oblika katehetskog rada, normalna je posljedica upravo iznesenih stajališta o najdubljoj međusobnoj povezanosti i uzajamnom međudjelovanju između teološke, antropološke i katehetske obnove. Evo što naši biskupi, osobito u br. 48 dokumenta, misle o tome kakvom oblikovanju čovjeka i kakvom oblikovanju vjernika moraju pridonijeti temeljito obnovljen naš religiozni odgoj i temeljito obnovljena naša kateheza. Oni, među ostalim, ističu da glavni ciljevi cjelokupnog vjeronaučnog i drugih oblika katehetskoga rada moraju biti razvijanje ovih temeljnih općeljudskih i vjerničkih sposobnosti:

„– sposobnost doživljavanja, razumijevanja i pronalaženja samoga sebe te sposobnost oblikovanja vlastitog života u svjetlu vjere;

– sposobnost zajedničkog života i rada s drugima, u svjetlu vjere, u društvu i u kršćanskoj zajednici;

– sposobnost istinskog razumijevanja i susretanja ljudi različitih kultura i različitih religioznih i drugih pogleda na svijet te sposobnost njihova vrednovanja u svjetlu kršćanske poruke;

– sposobnost istinskog susretanja s Božjom riječi u Bibliji, što zahtijeva ne samo poznavanje Biblije kao književnog djela izuzetne umjetničke i općeljudske vrijednosti nego osobito njezino temeljno poznavanje kao nadahnute Knjige koja je uvijek aktualna za vjernički život Crkve;

– sposobnost vjerničkog doživljavanja, razumijevanja, stvaralačkog izricanja i osobnog prihvaćanja vjere, sposobnost razumijevanja različitih oblika života i djelovanja u Crkvi u prošlosti i sadašnjosti te sposobnost osobnog angažmana na različitim područjima života i rada u kršćanskoj zajednici: na području naviještanja Evanđelja i odgoja u vjeri, na području liturgijskih i drugih molitvenih slavlja, na području „bratskog služenja” u karitativnom djelovanju i drugim oblicima pružanja duhovne i materijalne pomoći, na području sudjelovanja u vodenju kršćanske zajednice...

Stjecanju i razvijanju navedenih sposobnosti, dakako, vodi dugotrajan, redovit i sustavan vjeronaučni rad, koji se izvodi prema smisleno i cjelovito zamišljenom vjeronaučnom programu u kojemu se velika briga posvećuje buđenju i razvijanju najraznovrsnijih vjeroučenikovih stvaralačkih sposobnosti, osobito sposobnosti stvaralačkog izražavanja i istinskog međusobnog komuniciranja.”

Nakon tako zgnusnutog, u dostatnoj mjeri cjelovitog i duboko inspirativnog o-crtavanja „lika” čovjeka i vjernika, u čijem bismo najdubljem oblikovanju željeli sudjelovati svojim religioznoodgojnim i katehetskim radom, imamo, nadam se, dovoljno svjetla, što nam ga nudi naš bazični katehetski dokument, imamo dovoljno elemenata za izradu dovoljno *jasnih kriterija* kojima se moramo voditi u *stvaranju* i *procjeni* kvalitetnih *vjeronaučnih udžbenika* te pri *oblikovanju*, cjelokupnom od-

vijanju i procjeni naših konkretnih vjeronaučnih i drugih katehetskih susreta s djecom, mladima, odraslima i starijim osobama.²⁰

c) Napomenimo još i ovo, što je najtješnje povezano s upravo iznesenim stajalištima i što nas vodi u najdublju srž sveukupne religioznoodgojne i katehetske obnove: svi se *ciljevi*, svi se *sadržaji*, svi se *metodički pristupi* i *mediji komuniciranja* u religioznom odgoju i katehezi nerazdruživo „slijevaju” i konkretno uprisutnjuju, „*utjelovljuju*”, u *jezičnom*, govornom, verbalnom i neverbalnom *komunikacijskom činu*. U *jeziku*, u *govoru* kojim – na najrazličitije načine izričemo sebe i želimo stupiti u komunikaciju s drugim – utjelovljuje se, živi i dalje se prenosi naša slika o čovjeku i naš odnos prema njemu, naša slika o Bogu i naš odnos prema Bogu, naša slika i naš odnos prema sveukupnoj stvarnosti. U *jezičnom* se, u govornom se *komunikacijskom činu* – shvaćenom u svim rasponima najrazličitijih vrsta govora i najraznolikijih njegovih slojeva (razina) – istodobno *kriju* i *očituju* naša temeljna, neshvjesna ili shvjesna, *teološka*, *antropološka* i specifična *religiozno-pedagoška* i *katehetska polazišta*. Zato je prijeko potrebno da se u svojim obnoviteljskim evangelizacijskim i katehetskim nastojanjima usredotočimo na *radikalnu obnovu jezika*, *govora vjere* u vjeronaučnom i drugim oblicima evangelizacijskog i katehetskog rada. A takva se nužna obnova ne može ostvariti i uvijek iznova ostvarivati ako u *trajnom stvaranju novoga jezika*, *novoga govora vjere* – polazeći, dakako, od već stvorenog najraznolikijeg, vrlo bogatog i stvaralačkog izricanja vjere što je utkano i što živi u mnogostrukim životvornim tokovima pisane i usmeno prenošene dvotisućljetne Tradicije Kristove Crkve – ne *sudjeluju* i *evangelizatori* i *evangelizanti*, i *katehete* i *katehizanti*, unoseći u „tkanje” novoga govora svoja *najdublja ljudska i vjernička pitanja i iskustva*.

To se u biskupskom dokumentu izriče ovako: „Problem govora vjere ne rješava se površnim prilagodbama suvremenom načinu govora, nego stvaralačkim susretanjem autentičnog općeljudskog iskustva s iskustvom vjere sadržanim u kršćanskoj poruci; stoga je važno i potrebno da u stvaranju novoga govora vjere sudjeluju svi oni koji iskreno žele čuti Božju riječ i primiti je kao svjetlo i stvaralačku snagu za oblikovanje svoga ljudskog i vjerničkog života.” I dalje: „Cjelovita kršćanska poruka sadržana je i prenosi se u pisanoj i usmeno predanoj Božjoj rije-

20 Bilo bi zanimljivo i korisno, a vjerojatno i vrlo potrebno, *analizirati sve naše katekizme (vjeronaučne udžbenike)*, od kojih su neki u svojoj prvoj i temeljnoj verziji napisani pred više od pedeset godina, u svjetlu *kriterija* koji su izričito ili implicitno *prisutni* u *katehetskom dokumentu naših biskupa*. Rezultati takvih analiza pokazali bi upravo kakva je *antropologija* i kakva *antropologija* u njima „utjelovljena”, kakvu sliku o Bogu i sliku o čovjeku oni nude (a možda, bar neshvjesno, ponekad i nameću), *kakvog vjernika* i *kakvog čovjeka* oni žele oblikovati. Isto bi tako bilo zanimljivo i korisno pod tim vidom *analizirati i druge* naše, u širem smislu, evangelizacijske i katehetske *medije*: neke naše katoličke *časopise* i *listove (novine)*, neke *knjige* i neke *audiovizualne* i *druge medije*. Rezultati bi nekih takvih stručnih analiza vjerojatno potvrdili mnoga naslućivanja i uočavanja koja se nameću već iz prvih i neposrednih susretanja s tim tiskanim i drugim medijima, a neki bi nas rezultati, vjerojatno, u velikoj mjeri iznenadili te bi nas, sve zajedno, nadamo se, potakli na brže i uspješnije oslobađanje i mijenjanje onoga što za temeljitu obnovu našeg evangelizacijskog i katehetskog djelovanja nema naročitih perspektiva ili je čak možda za takvu obnovu štetno.

či koju Crkva dublje shvaća i autentično tumači preko svoga učiteljstva i koju živi u liturgiji i drugim oblicima života u kršćanskoj zajednici; stoga je za stvaralačko i autentično preicanje kršćanske poruke prijeko potrebno *izravno komuniciranje s biblijskim i drugim tradicijskim tekstovima*, služeći se provjerenim rezultatima *biblijskih, teoloških i drugih znanosti*, i u skladu s *naučavanjem Crkvenog učiteljstva* (br. 39).²¹

Iz svega toga očito, među ostalim, slijedi da u vjeronaučnim i drugim katehetskim susretima ne smije samo jedan govoriti (pa bio taj jedan i kateheta) i da u *kvalitetnim vjeronaučnim udžbenicima* ne bi smio govoriti samo autor (osobito ako je to samo jedna osoba). Treba u *konkretnom evangelizacijskom i katehetskom radu* te u *tisanim i drugim katehetskim medijima* (osobito u vjeronaučnim udžbenicima) omogućiti da *mnogi govore*, i to „*različitim jezicima*”.²² To je jedan od razloga da je za poticanje autentičnog, mnogostrukog i stvaralačkog izražavanja i međuosobnog komuniciranja u religioznom odgoju i katehezi nužno potrebno pristupiti „*multimetodički*” i „*multimedijski*” i da je isto tako prijeko potrebno, pri izboru metodičkih pristupa i medija komuniciranja, voditi računa o takvim *kriterijima* koji nam nalažu da se hrabro oslobađamo svih nedovoljno kvalitetnih i neprikladnih metodičkih pristupa i svih nedovoljno kvalitetnih medija komuniciranja.²³

4. *Svima je u kršćanskoj zajednici potreban redovit i trajan odgoj u vjeri. Posebnu pažnju treba posvećivati katehezi odraslih, njihovoj „reevangelizaciji”, njihovoj „reinicijaciji” u vjeru i život kršćanske zajednice, u našim prilikama osobito prigodom pripreme i slavljenja sakramenta kršćanske inicijacije i sakramenta kršćanske ženidbe. Starijim osobama treba također, zbog njihova bogatog iskustva i njihovih posebnih problema, pružiti mogućnost za trajno i sve dublje sazrijevanje u vjeri. Uvođenje mladih i djece u vjeru kršćanske zajednice, osobito redovitim i kvalitetnim vjeronaučnim i drugim oblicima vjerničkog susretanja, treba ostvarivati istodobno i u dubokoj povezanosti s trajnim općereligioznim i kršćanskim vjerničkim formiranjem odraslih. Isto tako, jednaku brigu treba posvećivati uvođenju u vjeru i život*

21 Posebno istaknuo autor.

22 Zato osobito valja u *vjeronaučnim susretima* promicati takve metodičke pristupe i 'socio-loške oblike rada (pojedinačni, grupni i druge oblike) koji omogućuju da *svi* mogu stvarno doći do svoje *osobne riječi*. Zato, isto tako, treba stvarati takve *vjeronaučne udžbenike* u kojima *mnogi* mogu doći do riječi preko *poetskih, biblijskih i drugih tekstova*, preko *likovnih reprodukcija*, preko *simboličkih i drugih fotografija*, preko *glazbe i drugih* sugeriranih *medija* komuniciranja te preko cjelokupnog *likovno-grafičkog oblikovanja* knjige. Pri *jezičnoj analizi* vjeronaučnih knjiga i drugih katehetskih medija, koja zapravo uključuje cjelovitu njihovu analizu, o svemu tome nužno treba voditi računa. Inače se u analizi ne može doći do valjanih rezultata.

Napomenimo i to da bi takva *analiza vjeronaučnih udžbenika i svega našega katehetskog rada* bila *jedan od najprečih zadataka*, da bi nam postalo mnogo jasnije *dokle smo stigli* u dosadašnjoj obnovi religioznog odgoja i kateheze i *kamo treba da idemo* u daljnjoj etapi te obnove.

23 Usp. osobito br. 49–52 dokumenta.

*kršćanske zajednice onih koji se pripremaju za krštenje i primaju ga u odraslijoj dobi, pronalazeći za njih prikladne suvremene oblike katekumena-
ta.*²⁴

Premda bi bilo posebno važno podrobnije i temeljitije razglobiti i osvjetliti pojedina stajališta izražena u toj tezi te ukazati na njihove posljedice za našu religioznoodgojnu i katehetsku teoriju i praksu, i ovdje se ograničavamo samo na *nekoliko* kraćih *napomena* kojima bismo željeli, polazeći od biskupskog dokumenta, *naznačiti* neke od najvažnijih i najtemeljnijih *uvjeta i putova za radikalnu obnovu* religioznog odgoja i kateheze u našoj Crkvi.

a) Ako stvarno (ne samo verbalno) prihvaćamo jedno od najtemeljnijih polazišta suvremenog religioznog odgoja i kateheze, polazišta koje na temelju biskupskog dokumenta možemo izreći tvrdnjama: „*svima u kršćanskoj zajednici treba omogućiti redovit i trajan odgoj u vjeri*”, „*kršćanska je zajednica kao cjelina glavni katehizant, glavni odgajatelj u vjeri*” i „*religiozni odgoj i kateheza permanentni je proces u kojemu treba da kao katehizanti sudjeluju kršćanska zajednica kao cjelina i svi njezini članovi*”,²⁵ onda bi, među ostalim, *najradikalnije i najhitnije* trebalo *preispitati* ove, prema našem uvjerenju još uvijek vrlo česte, oblike i vidove naše religioznoodgojne i katehetske *prakse*:

– u mnogim slučajevima još uvijek „*kampanjski*” i „*jezgraški*” pristup *katehizaciji djece*, osobito prigodom pripreme za prvu pričest i krizmu; s tim u vezi, zanemarivanje kontinuiranog, sustavnog, *programski koncipiranog* i *stvaralački oblikovanog* vjeronaučnog rada tijekom *cjelokupnog osmogodišnjeg školovanja* djece i predadolescenata;²⁶

– vrlo često *zanemarivanje* (zbog nesnalaženja i drugih razloga) *vjeronaučnog rada s mladima* i drugih oblika općereligioznog i vjerničkog formiranja mladih (srednjoškolaca i studenata te mladih radnika u gradskim i seoskim sredinama) ili nedovoljno sustavan, prikladan i stvaralački rad s mladima;

– još češće *nedovoljno posvećivanje pažnje* trajnom, sustavnom i kvalitetnom općereligioznom i vjerničkom formiranju *odraslih i starijih osoba*;

– isto tako vrlo često, ako ne trajno, *zanemarivanje* adekvatnog religioznog odgoja i kateheze djece, mladih i odraslih s *fizičkim* ili *psihičkim teškoćama* te onih koji su – zbog toga ili zbog drugih razloga – dospjeli *na rub* ljudskog i vjer-

24 Usp. osobito četvrti i prvi dio dokumenta, tj. br. 53–63 i br. 5–17.

25 Usp. o tome osobito br. 53 dokumenta naših biskupa i općecркvene dokumente navedene u tom broju. – Napominjemo također da je u nas održana posebna Katehetska ljetna škola (u Zagrebu 1975.) na temu „Kateheza kao permanentni odgoj kršćanske zajednice u našim prilikama”. Radovi te Škole objavljeni su u zborniku „*Permanentni odgoj kršćanske zajednice*”, KS, Zagreb, 1977.

26 S tim je, dakako, u najtešnjoj vezi pitanje kakve *vjeronaučne udžbenike (katekizme)* izabiremo za vjeronaučni rad s djecom i predadolescentima (za vjeroučenike osmogodišnje škole): omogućuju li nam odabrani vjeronaučni udžbenici doista kontinuiran, sustavan, programski koncipiran i stvaralački oblikovan vjeronaučni rad tijekom osam vjeronaučnih godišta?

ničkog života (među takve spadaju i osobe podložne različitim oblicima ovisnosti: alkoholu, drogi i dr.).

b) Posebnu pažnju treba posvećivati katehezi odraslih, ali to ne znači da istodobno jednaku pažnju ne treba posvetiti religioznom odgoju i katehezi djece i mladih. To posebno ističemo zato što se i u nas, kako nam se čini, u posljednje vrijeme ponekad toliko naglašava (doduše, više verbalno nego stvarno) važnost kateheze odraslih da se može dobiti dojama kao da se u nas dovoljna (čak i pretjerana) briga posvećuje sustavnom i kvalitetnom odgoju djece u vjeri.²⁷

c) Rad s odraslima, osobito s roditeljima i ostalim članovima obitelji, u našim prilikama treba naročito povezati s vjeronaučnim i drugim oblicima katehetskog rada s djecom i mladima. To je jedan od najprikladnijih i „najprirodnijih“ putova za zajedničko i sve dublje općeljudsko i vjerničko sazrijevanje svih članova obitelji. Ako se, naime, u sustavnom i kvalitetnom radu s roditeljima i ostalim odraslim članovima obitelji omogućiti da se oni duboko i na stvaralački način susreću s temeljnim općeljudskim i vjerničkim pitanjima (temama, iskustvima) s kojim se u redovitom i kvalitetnom vjeronaučnom radu susreću djeca i mladi, onda se možemo nadati da će se stvarati pogodno ozračje za kvalitetnu i uspješnu općeljudsku i vjerničku komunikaciju među svim članovima obitelji. Takvo ozračje može mnogo pridonijeti dubokom ljudskom i vjerničkom sazrijevanju svih članova obitelji.²⁸

d) Mnogim je odraslim članovima naših kršćanskih zajednica potrebna „reevangelizacija“, ponovna evangelizacija, jer mnogi od njih nisu bili pravo evangelizirani i katehizirani, potrebna im je „reinicijacija“, ponovno uvođenje u vjeru i život kršćanske zajednice. U našim prilikama posebno pogodno vrijeme za to može biti pri-

27 Premda smo uvjereni da prednost treba dati katehezi odraslih, isto smo tako uvjereni da je jedan od glavnih izvora teškoća s kojima se susrećemo u općereligioznom i vjerničkom formiranju odraslih upravo u tome što oni nisu tijekom svoga djetinjstva i mladenaštva imali prilike sudjelovati u sustavnom i kvalitetnom općereligioznom i specifično kršćanskom vjerničkom formiranju. A ipak se, redovito, upravo u djetinjstvu i mladenaštvu postavljaju mnogi važni temelji za sav daljnji ljudski i vjernički život!

28 Katehete i katehistice, čini se, često se ne usuđuju uvesti sustavan i redovit rad s roditeljima i drugim odraslim članovima obitelji osobito zato što su u nedoumici s obzirom na izbor tema i načina rada u susretima s odraslima. Napominjemo da bi se mnogi od njih riješili mnogih teškoća kad bi za mnoge susrete s roditeljima i ostalim odraslim članovima kršćanske zajednice izabirali teme i sugestije za rad – dakako, uz stanovite modifikacije – koje se obilno nude u novim hrvatskim vjeronaučnim udžbenicima (npr. u „Snagom Duha“, „Pođimo zajedno“ i „Pozvani na gozbu“). Autori su tih udžbenika, svjesni da jednaku brigu treba posvećivati katehezi odraslih kao i katehezi djece i mladih, vodili brigu o tome da se u našim novim vjeronaučnim udžbenicima ponudi takav izbor tema te da se tako metodički oblikuju da se njima mogu korisno poslužiti i djeca, i mladi, i odrasli: mnogi su „slojevi“ u tim udžbenicima (katekizmima) „dohvatljiviji“ za djecu jer su dostatno u skladu s njihovim doživljajno-spoznajnim i drugim mogućnostima, mnoge „slojeve“ još dublje mogu doživjeti i spoznati mladi, a mnoge će „slojeve“ još mnogo dublje moći doživjeti i spoznati odrasli. Ti bi „katekizmi“ htjeli biti jedan od vrlo važnih i uspješnih medija komuniciranja u trajnom općeljudskom i vjerničkom formiranju mnogih članova naših kršćanskih zajednica, osobito članova naših obitelji.

prava i slavljenje sakramenata kršćanske inicijacije, na primjer tijekom pripreve *roditelja za krštenje, prvu pričest i potvrdu* njihove djece. Osim toga, stanovita je „reevangelizacija” i „reinicijacija” *zaručnika* u vjeru i život kršćanske zajednice moguća prigodom njihove *pripreve* za sklapanje *kršćanskog braka*. No, pitanje je, daka-ko, s kojim se „sadržajima” i s kojim se „stilom komuniciranja” susreću oni koji se konkretno pripravljaju za slavljenje sakramenata kršćanske inicijacije i sakramenta kršćanske ženidbe.²⁹

e) I u nas je sve veći broj *nekrštene* djece, mladih i odraslih, osobito u gradskim sredinama. Kršćanska bi zajednica morala pronaći načina da se i njima pruži prilika da se upoznaju s *Evangeljem*. Jedan od najhitnijih zadataka naših kršćanskih zajednica jest *pronalaženje* takvih *oblika* evangelizacijskog, religioznoodgojnog i specifično katehetskog djelovanja koje će omogućiti *stvarno uvođenje u vjeru i život kršćanske zajednice* onima koji u *odraslijoj dobi* žele primiti *sakrament krštenja* i *ostale sakramente kršćanske inicijacije*. Iskustvo katekumenata iz prvih kršćanskih vremena u tom nas pogledu mora trajno nadahnjivati, ali je u naše vrijeme potrebno *pronalaziti* takve konkretne oblike *katekumenata* koji odgovaraju *prilikama* u kojima živi *suvremeni čovjek*.³⁰

f) Redovitom i trajnom *odgoju u vjeri* naših *kršćanskih zajednica* u *inozemstvu* treba posvećivati *jednaku brigu* kao i odgoju u vjeri naših kršćanskih zajednica u domovini, vodeći računa o njihovoj posebnoj *selilačkoj situaciji*.³¹

g) U biskupskom se dokumentu s pravom ističe da i *starijim osobama* valja posvećivati *osobitu pažnju*, naročito zbog njihova bogatog životnog iskustva i njihovih posebnih životnih problema te da im treba omogućiti „trajno napredovanje u kršćanskom vjerničkom iskustvu i dubljem upoznavanju otajstava vjere”. Stoga svi

29 O „reevangelizaciji” i „reinicijaciji” odraslih vidi osobito u br. 59 i 60 biskupskog dokumenta. – U vezi s time podsjećamo također na prethodnu napomenu s popratnom bilješkom.

Ovdje je potrebno također spomenuti da se u nas u posljednjih desetak godina javljaju brojni pokušaji duhovno-molitvenog i sličnog okupljanja mladih i odraslih u *manjim* i većim *grupama* (skupinama) i *zajednicama* radi što dubljeg i životnijeg uvođenja u vjeru i život kršćanske zajednice. Spominjemo neke od tih pokušaja: „focolari”, različite duhovno-meditativne i molitvene grupe, „karizmatске” molitvene grupe, „mali tečaj” (kursiljo) radosnog naviještanja kršćanstva, seminari za evangelizaciju, „neokatekumenske” zajednice, seminari za uvođenje odraslih u kršćanstvo... Ne ulazeći u međusobno razlikovanje i vrednovanje tih pokušaja – što bi bilo potrebno i što će trebati čim prije i što temeljitije učiniti, osobito s psihološko-pedagoškog, religioznopedagoškog i pastoralno-teološkog stajališta – ovdje samo ističemo da je u *našoj situaciji*, duboko smo uvjereni u to, *najpotrebnije revalorizirati, radikalno obnoviti i intenzivirati „redoviti” pastoral* kršćanskih zajednica, osobito u okviru župskih zajednica. Tako, na primjer, redoviti i kvalitetni *vjeronaučni* i *slični susreti* za ljudsko i vjerničko formiranje djece, mladih i odraslih mogu biti pravo „*rasadiste*” raznolikog, kvalitetnog i intenzivnog ljudskog i vjerničkog *zajedništva*, takvog zajedništva koje osposobljava članove kršćanske zajednice za autentično i bogato shvaćanje i življenje *Evangelja* u mnogostrukim odnosima s ljudima koji pripadaju i koji ne pripadaju kršćanskoj zajednici.

30 Usp. osobito br. 59 dokumenta.

31 Usp. osobito br. 62 dokumenta.

članovi kršćanske zajednice, osobito njezini voditelji, treba da nastoje „pronalaziti načine takve prisutnosti i takvog susretanja sa starijim osobama koji će doista biti izvor međusobnog ljudskog i vjermičkog obogaćivanja.” (br. 60). U našim kršćanskim zajednicama, treba reći, postoje nastojanja da se i starijim osobama pruži mogućnost trajnog sazrijevanja u vjeri, ali isto tako treba reći da takva nastojanja još ni izdaleka nisu postala *jedan od najvažnijih vidova našega cjelokupnog pastoralno-katehetskog djelovanja*.

5. *Svi smo u kršćanskoj zajednici pozvani da naviještamo Evanđelje i odgajamo u vjeri – „u jedinstvu poslanja i različitih službi”. Kršćanska je zajednica kao cjelina – u svem bogatstvu i raznolikosti svoga evangelizacijskog, religioznoodgojnog, katehetskog, duhovno-molitvenog, liturgijskog, služiteljskog i voditeljskog djelovanja i življenja – glavni „navjestitelj” i svjedok Evanđelja, glavni „evangelizator” i „kateheta” glavni „odgojitelj” u vjeri.*³²

Tom je tezom također izražena jedna od osnovnih postavki suvremenog religioznog odgoja i kateheze. Dubokoj se, svestranoj i stvaralačkoj evangelizacijskoj, religioznoodgojnoj i katehetskoj obnovi u našoj Crkvi možemo nadati ako u našim kršćanskim zajednicama *sazrije svijest* da su *svi članovi zajednice* pozvani da *naviještaju Evanđelje i odgajaju u vjeri*. No, i o toj tezi smatramo potrebnim iznijeti *nekoliko napomena*, osobito radi *unošenja svjetla* u razumijevanje i ostvarivanje načela „*jedinstvo poslanja i različitost službi*”, načela kojim se moraju voditi svi članovi kršćanske zajednice i sve manje grupe (zajednice) unutar šire kršćanske (župske) zajednice.

a) U našim je prilikama u prvom redu *župska zajednica osnovna*, mogli bismo reći „bazična”, evangelizacijska i religioznoodgojna *crkvena zajednica*. U *našoj* je, naime, društveno-političkoj i crkvenoj *situaciji* u prvom redu župska zajednica takav *slobodan „prostor”* djelovanja i življenja koji, bar načelno govoreći, omogućuje i pojedincima, i manjim grupama i zajednicama, i župskoj zajednici kao cjelini da u što punijoj mjeri ostvaruju svoj ljudski i vjermički život u svjetlu Evanđelja. No, ako bi *župske zajednice* u nas trebale biti takve „bazične” zajednice na kojima, kao na čvrstim temeljima, počiva i iz kojih, kao iz zdravih korijena, buja bogat i raznolik život naše Crkve, onda bi *radikalno* trebalo *obnoviti* mnoge vidove i oblike njihova djelovanja i života. Župskoj zajednici treba, prema riječima Ivana Pavla II i prema riječima naših biskupa, dati „*prikladnije strukture i nov polet*” (CT 67), treba da „*zajednički tražimo i pronalazimo takve oblike njezina djelovanja i cjelokupnog života župe koji joj omogućuju da bude kao obiteljska kuća, bratska i gostoljubiva, gdje će kršteni i potvrđeni biti svjesni da su narod Božji, ... gde im se lomi kruh dobre nauke i kruh euharistije, ... odakle se svakodnevno šalju na svoje apostolsko poslanje, na sva gradilišta života*” (br. 69 dokumenta).

b) Kršćanska je *obitelj*, dakako, redovito *prva i najprirodnija* religioznoodgojna i evangelizacijska *zajednica* koja omogućuje, ili bi trebala omogućiti, djeci i ostalim članovima obitelji da trajno i sve dublje sazrijevaju u shvaćanju i življenju najdub-

32 Usp. osobito peti dio dokumenta, tj. br. 64–75.

ljeg smisla ljudskog i vjerničkog života u svjetlu Evanđelja. Suvremena obitelj, do-
duše, vrlo često, zbog različitih razloga, postaje sve nesposobnija za vršenje te svo-
je odgojne i evangelizacijske uloge, ali joj zato šira kršćanska zajednica, osobito vo-
ditelji i animatori religioznog odgoja i kateheze u župskoj zajednici, mora pomoći
u vršenju te njezine gotovo nezamjenjive uloge.³³

c) Posebno je, u nas i u svijetu, *osjetljivo pitanje odnosa između uloge šire kršćanske (župske) zajednice* te uloge duhovno-molitvenih i drugih *manjih kršćanskih skupina (grupa) i zajednica* u evangelizacijskom, religioznoodgojnom, katehetskom i drugim oblicima djelovanja i života. Načelno govoreći, u općecrkvenim dokumentima naših biskupa u posljednje je vrijeme to osjetljivo pitanje dostatno osvijetljeno i, mogli bismo reći, riješeno.³⁴ No, u *praksi* u vezi s time i dalje ostaju, što je posve razumljivo, *mnogi problemi* za trajno rješavanje.

Medu takvim problemima spominjemo samo neke:

– odnos „*redovitih*” i „*izvanrednih*” oblika evangelizacijskog, religioznoodgojnog i katehetskog djelovanja u *župskoj zajednici*: na primjer, odnos između *redovitih vjeronaučnih susreta* i povremenih ili *redovitih duhovno-molitvenih i sličnih susreta*;³⁵

– neizbježan *problem ugrađivanja* djelovanja i života *manjih grupa i zajednica* u cjelokupno pastoralno djelovanje i život *kršćanske (župske) zajednice* te, s tim u vezi, problem „*liderstva*” tj. problem *odnosa između voditelja šire (župske) zajednice i voditelja manjih zajednica (grupa)*;³⁶

– *problem stvarne inkulturacije*, „*utjelovljenja*” u *našu konkretnu društveno-kulturnu i crkvenu stvarnost*, nekih *duhovno-molitvenih i drugih Pokreta*” (*gibanja*) koji su nastali u dosta drugačijem društveno-kulturnom i crkvenom *kontekstu*.³⁷

33 Vidi o svemu tome osobito u br. 55 i 71 dokumenta.

34 Vidi osobito br. 72 katehetskog dokumenta naših biskupa s navedenim mjestima iz općecrkvenih dokumenata i iz dokumenta naših biskupa „*Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*”, Zagreb, 1976.

35 Usp. bilješku 29. – Tu bi također trebalo postaviti i veoma važno *religiozno-psihološko i katehetsko-teološko pitanje: iskustvo čega* zapravo doživljavaju pripadnici nekih duhovno-molitvenih i sličnih grupa koje su sklone *previše intenzivnom i „neposrednom”* doživljavanju *iskustva Boga?* No, o tome će trebati temeljitije raspraviti drugom prilikom.

36 Taj je problem, očito, prijeko potrebno osvijetliti *socijalnopsihološki* (osobito „*grupnodinamički*”) i *pastoralno-teološki*. To će trebati učiniti čim prije da bi se pridonijelo razrješavanju mnogih sukobnih situacija te da bi se spriječili mnogi novi nepotrebni konflikti.

37 Bilo bi potrebno, s tog stajališta, *analizirati i vrednovati* sva takva *novija gibanja* u našoj Crkvi, ali to ostavljamo za drugu zgodu. Ovdje tek usputno napominjemo, iznoseći više svoj dojam negoli rezultat sustavnijeg istraživanja, da bi, na primjer, „*neokatekumenske*” zajednice u nas nailazile na mnogo manje teškoća, da ne bi izazivale toliko gotovo nerješivih sukoba i da bi djelotvornije pridonosile „*reevangelizaciji*”, „*reinicijaciji*” odraslih u vjeru i život kršćanske zajednice, kad bi njihovi voditelji i članovi bili mnogo osjetljiviji za specifična i izvorna obilježja našega društveno-kulturnoga i crkvenog bića te kad bi bili mnogo kreativniji u „*transponiranju*” *konkretnih oblika djelovanja*, u skladu s temeljnom inspiracijom „*neokatekumenskog*” pokreta (puta), nastojeći ih tako preoblikovati da se u taj „*put*” (pokret), na *stvaralački način*, ugradi ono što se u nas na području „*reevangelizacije*” i kršćanske „*reinicijacije*” već radi te što je karakteristično i moguće za *naše konkretne prilike*.

d) Vrlo je važno i prijeko potrebno da se uoči i u konkretnoj praksi ostvaruje specifična *uloga stručno osposobljenih kateheta i katehistica* i njihovih *suradnika* – svećenika, redovnika, redovnica, laika – u *vođenju* i *animiranju* religioznog odgoja i kateheze u *kršćanskoj zajednici* te *uloga ostalih članova kršćanske zajednice* u naviještanju Evanđelja i odgoju u vjeri. O tome smatramo potrebnim napomenuti osobito ovo:

– *vođenje* i *animiranje* religioznog odgoja i kateheze u kršćanskoj zajednici, redovito treba povjeravati *stručno osposobljenim katehetama i katehisticama*, tj. onima koji su tijekom svoga redovitog i permanentnog studija stekli temeljitu *antropološku* (psihološku, sociološku, filozofsku, pedagošku, didaktičku, metodičku i dr.), *teološku* (biblijsku, fundamentalno-teološku, dogmatsko-teološku, moralno-teološku, pastoralno-teološku i dr.) te specifičnu *religiozno-pedagošku i katehetsku formaciju*;³⁸

– *katehete i katehisticice*, kao glavni voditelji i animatori religioznog odgoja i kateheze u kršćanskoj zajednici, treba da sebi *pronalaze* – dakako, u dogovoru s glavnim voditeljem i ostalim članovima pastoralne ekipe koja se brine za cjelokupan pastoralni rad i život u kršćanskoj zajednici – *stručne suradnike* među vjernicima-laicima, redovnicima, redovnicama i svećenicima;³⁹

– *katehete i katehisticice* treba da i među ostalim članovima kršćanske zajednice – mlađim i starijim osobama – *pronalaze* dragocjene *suradnike*, osobito među roditeljima katehiziranih; tako bi, na primjer, neki *roditelji* mogli biti vrlo dobri suradnici u bar djelomičnom vođenju manjih i većih grupa vjeroučenika koji se pripremaju za prvu pričest i krizmu;⁴⁰

38 Mogućnost za *takvu formaciju* mora se pružiti osobito na našim *teološkim učilištima* i na *katehetskim institutima*. – Istaknuli smo da vođenje i animiranje religioznoodgojnog i katehetskog rada treba *redovito* povjeravati stručno osposobljenim katehetama i katehisticama. Time smo željeli reći da u nekim slučajevima u tom pogledu, zbog posebnih uvjeta te zbog iznimne pedagoške nadarenosti i vjerničke zrelosti nekih osoba koje se bave katehiziranjem, mogu postojati iznimke te bi se vođenje i animiranje religioznog odgoja i kateheze u kršćanskoj zajednici *iznimno* moglo povjeriti i onima koji, formalno gledajući, nisu stekli dostatnu antropološku, teološku i specifičnu religiozno-pedagošku i katehetsku formaciju. No, iznimke ipak ne smiju postati pravilom.

39 Takve bi *stručne suradnike* – osobito za komuniciranje nekih općeljudskih i vjerničkih tema (iskustava) u katehetskom radu s odraslima, mladima i djecom – *katehete i katehisticice* mogli, na primjer, pronaći među onim *vjernicima-laicima* koji se odlikuju bogatim *profesionalnim, općeljudskim i vjerničkim iskustvom* koje može biti dragocjeno i često nezamjenjivo u kvalitetnom vjeronaučnom i drugim oblicima evanjelizacijskog i katehetskog rada u kršćanskoj zajednici. Takvo dragocjeno iskustvo, među ostalima, imaju mnogi vjernici-laici koji se inače bave ili su se bavili *odgojnim radom*. Oni bi – osobito ako bi se za njih organizirali kvalitetni *stručni seminari i slični oblici permanentne formacije* u okviru katehetskih instituta, centara i drugih institucija – mogli biti *izvršni suradnici u radikalnom obnavljanju* religioznoodgojnog, katehetskog i cjelokupno pastoralnog *djelovanja i života u našim kršćanskim zajednicama*. O kakvim bi sve oblicima stručne suradnje moglo biti riječi, o tome će biti potrebno raspraviti drugom prilikom.

40 Za takve *suradnike* treba također organizirati *prikladne oblike* općereligiozne i vjerničke *formacije* u okviru župske zajednice ili u okviru djelovanja katehetskih instituta, centara i sličnih ustanova. Njima je također korisno i potrebno omogućiti – pod vodstvom stručno osposobljenih kateheta i katehistica – redovito pojedinačno i zajedničko *pripremanje*

– treba se nadati da će se za *suradnju* u evangelizacijskom i katehetskom djelovanju naše Crkve *osposobiti* mnogi naši *vjernici–laici* koji sudjeluju u radu i životu različitih duhovno-molitvenih i drugih *manjih kršćanskih skupina (grupa) i zajednica* koje se u nas javljaju u novije vrijeme;⁴¹

– smatramo da će u *budućnosti* u našoj Crkvi biti lako pronalaziti *stručne i druge suradnike* za evangelizacijsko i katehetsko te za druge oblike pastoralnog djelovanja, osobito ako se *radikalno obnove „redoviti” vjeronaučni i ostali oblici* religioznoodgojnog i katehetskog *rada* s djecom, mladima, odraslima i starijim osobama u našim *kršćanskim zajednicama*: takva obnova može možda najviše pridonijeti *korjenitoj obnovi* cjelokupnog djelovanja i života naše Crkve te je posve razumljivo da se u tako obnovljenoj Crkvi mogu lako pronaći oni koji će dio svoga vremena i svojih najboljih sposobnosti posvetiti dubokom ljudskom i vjermičkom kultiviranju i trajnom formiranju svojih kršćanskih zajednica.⁴²

6. *Religiozni odgoj i katehezu treba promatrati i ostvarivati kao sastavni i komplementarni dio cjelovito shvaćenog i ostvarivanog evangelizacijskog i sveukupnog pastoralnog djelovanja Crkve te kao sastavni i komplementarni dio cjelovito shvaćenog općeljudskog odgoja.*⁴³

To osobito znači da *religioznoodgojni i katehetski rad* s djecom, mladima, odraslima i starijim osobama treba promatrati i konkretno ostvarivati u najdubljoj *povezanosti* i međusobnom *dopunjavanju* s *drugim oblicima života i rada u kršćanskoj zajednici*: u najdubljoj povezanosti i međusobnom dopunjavanju s ostalim oblicima *evangelizacijskog* djelovanja te u najdubljoj povezanosti i međusobnom dopunjavanju s *liturgijskim* i drugim *duhovno-molitvenim* slavljinama, s različitim oblicima „bratskog služenja” („*diakonije*”), tj. s različitim oblicima pružanja duhovne i materijalne prisutnosti i pomoći onima kojima su one potrebne, i s *ostalim oblicima* rada i života *unutar i izvan kršćanske zajednice* koji pridonose radosnom *naviještanju i ostvarivanju* *Evandolja*.

pojedinih *vjeronaučnih susreta*. U tome će im biti od velike pomoći kvalitetni *vjeronaučni udžbenici (katekizmi)* u kojima se nudi dovoljno bogat *izbogat tema i metodičkih sugestija* za programski koncipirano i stvaralačko oblikovanje vjeronaučnih susreta.

41 Dakako, ako se te grupe i zajednice budu razvijale vodeći računa o onome što smo naznačili u prethodnim napomenama s popratnim bilješkama (vidi osobito bilješke: 29 i 35).

42 Vidi prethodne napomene s popratnim bilješkama 29 i 35. – Napominjemo također da *suradnicima* u religioznom odgoju i katehezi valja povjeravati *zadatke na njihovu mjeru*, tj. onoliko zadataka koliko ih oni mogu izvršiti i one zadatke koje oni – u skladu sa svojim profesionalnim, općeljudskim i vjermičkim sposobnostima, iskustvima i obvezama – mogu dobro, i često mnogo bolje nego glavni voditelji religioznog odgoja i kateheze, izvršiti. Tako će, na primjer, biti korisno i potrebno da stručno osposobljeni katehete i katehistice, kao glavni voditelji i animatori cjelokupnog katehetskog rada u župskoj zajednici, češće kao suradnike pozovu neke vjernike–laike, svećenike, redovnike ili redovnice da u oblikovanju i vođenju nekih susreta s odraslima, mladima i djecom dadnu svoj dragocjen i u mnogom pogledu nezamjenjiv doprinos.

43 Premda je o nekim vidovima te postavke već bilo riječi, smatramo potrebnim posebno istaknuti važnost shvaćanja i ostvarivanja religioznoodgojnog i katehetskog djelovanja kao sastavnog i komplementarnog dijela cjelovito shvaćenog pastoralnog djelovanja Crkve te kao sastavnog i komplementarnog dijela cjelovito shvaćenog općeljudskog odgoja. – O tome vidi osobito drugi dio dokumenta, tj. br. 18–31.

Jedna od najočitijih posljedica takva shvaćanja religioznog odgoja i kateheze jest, na primjer, prijeka potreba da se *planiranje* i *ostvarivanje* cjelokupnog vjeronaučnog i drugih oblika katehetskog rada te planiranje i ostvarivanje ostalih oblika pastoralnog djelovanja u kršćanskoj zajednici moraju izvoditi *ekipno*, u međusobnoj trajnoj suradnji svih onih kojima je povjereno pastoralno animiranje i vođenje kršćanske zajednice.⁴⁴ Isto je tako jedna od najprirodnijih posljedica takva shvaćanja odgoja u vjeri, na primjer, potreba da u *vjeronaučnim udžbenicima (katekizmima)* dođu do izražaja duboka povezanost i međusobno dopunjavanje između kateheze, liturgije, životnog svjedočenja Evanđelja, različitih oblika duhovno-molitvenog susretanja, različitih oblika duhovnog i materijalnog pružanja pomoći i drugih oblika rada i života kršćanske zajednice.

No, *religiozni odgoj* i *katehezu* naši biskupi – u skladu sa suvremenim religiozno-pedagoškim i katehetskim gledanjima – *smještaju* također, naglasili smo već u prikazu dokumenta, u *cjelovito shvaćen općeljudski odgoj*. Stoga ističu da „svaki istinski odgoj (...) ide za tim da pridonese razvijanju čovjeka u svestranu, slobodnu i stvaralačku ličnost, sposobnu za uspostavljanje istinskih odnosa sa sobom, s drugima i sa svime što postoji” (br. 28). I nastavljaju: „U cjelovito shvaćenom odgoju ne smije, dakle, biti zanemarena ni jedna čovjekova dimenzija, ako se teži za doista svestranim i skladnim formiranjem njegove ličnosti” (br. 28). I dalje: „U svestranom i skladnom odgoju u obzir se uzimaju sva područja čovjekove ličnosti: i spoznajno, i doživljajno (područje) i područje njegova djelovanja” (br. 28). To znači da se u cjelovito shvaćenom odgoju mora istodobno posebna pažnja poklanjati razvijanju čovjekove *intelektualne, afektivne, radne, estetske i drugih sfera* njegova *duhovno-tjelesnog bića*.

Razumljivo je da je za kršćaninovo shvaćanje čovjeka *bitno* njegovanje i trajno oblikovanje njegove *općereligiozne* i specifično kršćanske *vjermičke dimenzije*. No, isto je tako važno da odgojitelji u vjeri imaju u svom konkretnom radu s djecom, mladima i odraslima stalno na umu da *cjelovito shvaćen religiozni odgoj i kateheza pretpostavljaju* i u sebi *uključuju* svaki *autentični općeljudski odgoj*. Stoga se, na primjer, u cjelovito shvaćenom te sustavno i kvalitetno ostvarivanom vjeronaučnom radu moraju pretpostavljati, a u mnogim slučajevima i *izričito uključivati, sve temeljne općeljudske vrijednosti* koje sačinjavaju bogatu stvarnost čovjekova afektivnog, intelektualnog, moralnog, radnog, estetskog i drugih njegovih temeljnih životnih iskustava. Sve te vrijednosti, sva ta iskustva treba, očito, uzimati u obzir pri *izradi* kvalitetnih *vjeronaučnih udžbenika* i drugih *katehetskih medija*. O svim tim vrijednostima, o svim tim iskustvima isto tako treba voditi računa pri postavljanju *kriterija za analizu i vrednovanje* vjeronaučnih *udžbenika* i drugih katehet-

44 Koliko i kakvih sve teškoća ima u funkcioniranju odnosno nefunkcioniranju naših pastoralnih „ekipa”, svima nam je vjerojatno dobro poznato. Praktično i teorijsko *osposobljavanje* kateheta i katehistica te ostalih članova pastoralnih ekipa i svih članova kršćanske zajednice za zajednički, *ekipni rad*, smatramo stoga jednim od najprećih i neodloživih zadataka naše Crkve. O tome vidi dalje u obrazlaganju sljedeće teze.

skih *medija*, za analizu i vrednovanje svih vjeronaučnih i ostalih religioznoodgojnih i specifično katehetskih *programa*.⁴⁵

7. *U našoj Crkvi među najvažnije i najhitnije zadatke spada kvalitetno općeljusko, vjermičko i stručno, redovito i trajno, formiranje kateheta i katehista – svećenika, redovnika, redovnica i laika – kojima je na poseban način povjereno animiranje i vođenje cjelokupnog religioznoodgojnog i katehetskog djelovanja u našim župskim i drugim kršćanskim zajednicama. Stoga treba, među ostalim, najhitnije početi ili, ako se već započelo, nastaviti ostvarivati radikalnu reformu religioznopedagoškog i pastoralno-katehetskog, redovitog i permanentnog studija na našim teološkim učilištima te na katehetskim i drugim institutima, da bi naši katehete i katehistice mogli doista steći i stalno stjecati temeljitu i kvalitetnu – za naše vrijeme i naše prilike prijeko potrebnu – stručnu antropološku (humanističku), teološku, specifičnu religioznopedagošku, pastoralno-katehetsku i metodičko-katehetsku te duboku općeljusku i duhovno-vjermičku formaciju.*⁴⁶

Mnogi se tuže – koliko znam, već gotovo stotinu godina (o čemu ima više zapisanih svjedočanstava)⁴⁷ – da mladi svećenici govore kako su tijekom studija teologije naučili mnogo toga, ali katehizirati nisu naučili, premda se gotovo najvećim dijelom svoga vremena moraju baviti katehezom. O tom problemu osobno slušam vrlo često tijekom već punih dvadesetak godina. Zato bih taj problem – u ovom

45 Svjesni smo da se zauzimanjem stajališta o *teorijskoj i praktičnoj neodvojivosti religioznog odgoja i kateheze od cjelovitog i kvalitetnog općeljuskog odgoja* u našoj društveno-kulturnoj, političkoj, općereligioznoj i crkvenoj stvarnosti pokreću vrlo važna i osjetljiva pitanja, osobito pitanja koja se istodobno tiču *autonomnosti i specifičnosti* samoupravnog socijalističkog društva na području odgojno-obrazovnog djelovanja te autonomnosti i specifičnosti Crkve na području njezina odgojno-obrazovnog djelovanja. Ovdje nam nije moguće ulaziti u prijeko potrebno osvjtljavanje tih osjetljivih pitanja. Samo napominjemo da će biti potrebno nastaviti – s još više međusobnog povjerenja, s još više oslobođenosti od predrasuda te s još više teorijske i praktične širine, osobito s još više smisla za relativnost i komplementarno teorijsko i praktično postavljanje kad je riječ o pedagoškom pristupu konkretnim živim ljudima koji su istodobno građani našega društva i, bar potencijalno, članovi naše Crkve – temeljito i doista odgovorno osvjtljavati i rješavati ta pitanja.

46 Usp. osobito br. 63, 73 i 74 dokumenta.

47 Krajem prošloga i početkom našega stoljeća na njemačkim se stručnim katehetskim sastancima i u njemačkoj se katehetskoj literaturi mnogo raspravljalo o stručnom osposobljavanju za katehetsku službu na teološkim učilištima. U nas se, prema našem kateheticaru Ferdi Heffleru, o tom „*najznamenitijem problemu*” u javnosti prvi put govorilo na *prvom hrvatskom katehetskom sastanku 24. i 25. kolovoza 1892. u Zagrebu*. Na tom je sastanku jedan od predavača u svom zaključku posebno istaknuo: „*Svaki svećenik, koji hoće da bude sposoban i dorastao baviti se djelotvorno i uspješno s našim školstvom* (tj. vjeronaučnim radom u školi, opaska autora), *treba da se na dalje oboruža što temeljitijim pedagoškim (didaktičkim i metodičkim) znanjem. Svećenik svršava gimnaziju i bogosloviju, posjeduje dakle potrebitu opću i stručovnu bogoslovnu naobrazbu. Bilo bi ne samo korisno, nego i upravo nužno, da duhovne naše oblasti u interesu mladeži i škole, a time ujedno i interesu vjere i crkve, u interesu naroda i domovine, i toj grani znanosti posvete još veću pažnju, te da našim bogoslovima, budućim svećenicima i odgojiteljima mladeži i puka, pruže priliku da se mogu i na polju pedagogije što bolje izobraziti.*” (u: Ferdo Heffler, *Nekoje misli prigodom VII. katehetskog sastanka i osnivanja Hrvatskog katehetskog društva*, "Katehetska knjižnica", Zagreb, 1906, str. 69).

trenutku i pred ovim skupom, nadahnjujući se smjericama naših biskupa i želeći da u vezi s time bar nešto pridonese provedenju u djelo tih smjernica – htio pretvoriti u sljedeće pitanje: Zašto već jednom ne učinimo sve, svatko prema svojim sposobnostima i u granicama svojih kompetencija, da se ostvari doista korjenita, kvalitetna i svestrana obnova (reforma) religiozno-pedagoškog i pastoralno-katehetskog, teorijskog i praktičnog, redovitog i trajnog, studija na našim teološkim učilištima i katehetskima institutima? Poznato mi je da na to pitanje nije lako odgovoriti, osobito ne na razini provođenja u djelo onoga što bismo, načelno govoreći, mnogi željeli. Nije mi nepoznato ni to da se na području reforme katehetskog studija u nas već dosta toga i učinilo.⁴⁸ No, siguran sam – oprostite mi na takvoj si-

Da je pitanje stručnog osposobljavanja kateheta i katehistica u nas i u svijetu bilo vrlo aktualno i živo pred više od osamdeset godina, vidi se i iz sljedećeg citata što ga naš katehetičar Heffler 1904. i 1906. preuzima od tadašnjeg njemačkog katehetičara Stieglitzja i primjenjuje na naše prilike: „*Priprava klerika u sjemeništima za buduću službu u školi* (tj. za katehetsku službu, op. autora) *sasvim je nedovoljna. U nas se uči pedagogija i katehetika samo u četvrtom tečaju, te se misli, da može bogoslov to kratko vrijeme sebi pribaviti i nužnu teoriju i potrebitu praksu. No to je sasvim krivo mišljenje. Bogoslovi ne nauče za školu skoro ništa i dođu u školu bez naučene spreme. Njih bi trebalo već u III. tečaju poučiti o metodi... Onda bismo oslobodili djecu od krutog verbalizma, kojim ih vjeroučitelji prečesto muči...*” (u: F. Heffler, *Pobjeda psihološke metode*, Katehetska knjižnica, Zagreb, 1904, str. 23 i sl., i u: F. Heffler, *Nekoje misli...*, Zagreb, 1906, str. 26). – Heffler u posljednjem navedenom djelu ističe kako „*Jednodušno priznaju mladi kateheti, da ne dobivaju... temeljnih pojmova*” iz „*katehitične metodike*” te da bi, osim *opće pedagogije*, bogoslovi morali imati predavanja iz *povijesti pedagogije* i, *osobito, iz opće didaktike* i „*specijalne ili katehitičke metodike*”. Nakon toga i istodobno s time trebalo bi da bogoslovi „*u praksi vide i svezbaju ono što su naučili u teoriji*”, i to naročito *hospitiranjem* i držanjem *pokusnih predavanja* (vidi u: F. Heffler, nav. dj., str. 28 i 29).

48 U posljednjih je desetak godina u našoj Crkvi poduzeto više inicijativa za temeljitu reformu katehetskog studija na našim teološkim i katehetskima učilištima. Spominjemo neke od tih inicijativa (o kojima je obaviještena i naša javnost):

– *Pripremni (Stalni) odbor* Katehetskog vijeća BKJ za organiziranje i vođenje Katehetskih ljetnih škola uputio je 1974. u ime sudionika IV. Katehetske ljetne škole u Rijeci, *dopis* Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu i našim visokim bogoslovnim školama s *molbom* da se *reformira studij pastoralne teologije, katehetike i pomoćnih antropoloških disciplina* (psihologije, sociologije, socijalne psihologije, pedagogije i dr.) na tim našim teološkim učilištima (taj dopis vidi u zborniku radova IV. KLJS „*Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici*”, KS, Zagreb, 1975, str. 427 s.). Na taj je dopis vodstvo KBF-a u Zagrebu i vodstvo nekih visokih bogoslovnih škola *odgovorilo pozitivno*, pokazavši spremnost da se pristupi obnovi spomenutog studija. No, čini se, da se na našim teološkim učilištima, bar na nekima od njih, još *nije nešto osobito učinilo* u stvarnoj provedbi takve obnove.

– Isti je *Pripremni (Stalni) odbor* istom prigodom uputio *dopis* Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu s *molbom* da se višestruko *reformira studij na Katehetskom institutu KBF-a u Zagrebu* (vidi taj dopis u spomenutom Zborniku, str. 426 s.). Vodstvo je Fakulteta također *pozitivno odgovorilo* na taj dopis.

– *Novim Statutom KBF-a u Zagrebu od 1974. god.* (osobito čl. 106 Statuta) zacrtane su *temeljne odrednice za reformu Katehetskog instituta* u okviru djelovanja našeg središnjeg hrvatskog teološkog učilišta. Stoga je već sljedeće godine (1975) *dekan Fakulteta*, dr. T. J. Šagi-Bunić, uputio pismo đakovačkom biskupu msgr. Ćirilu Kosu, *predsjedniku KV BKJ*, da bi, u dogovoru s ostalim našim biskupima, preporučio naše postojeće *stručnjake katehitičare* za ostvarivanje obnove Katehetskog instituta u Zagrebu. Temeljitoj reformi toga Instituta pristupilo se u *proljeće 1978.* (vidi „*Reforma Katehetskog instituta pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu*”, u *Religiozni odgoj i kateheza (ROK)*, br. 1–2, KS, Zagreb, 1979, str. 39).

gurnosti — da se mnogo toga još nije ostvarilo, da se to najhitnije mora ostvariti i da smo mnogo toga sposobni ostvariti. Dakako, uz uvjet da to, doista, zajednički želimo i ako smo u to spremni, u međusobnom povjerenju i stvamo zajednički, uložiti ništa manje nego ono najdragocjenije od svojih sposobnosti, od svoga stručnog i vjerničkog predanja, najdragocjenije od svoga života.

O tome *u čemu* bi i *kako* bi u nas trebalo *ostvariti* *obnovu* katehetskog studija na teološkim i drugim učilištima, ovdje bih napomenuo samo ovo: nije potrebno razmisliti samo *o broju sati* i *o broju* specifičnih religioznopedagoških i katehetskih *kolegija* te ih, ako treba, *povećati*, nego je *iznad svega potrebno* — i teorijski i praktično — *osposobiti studente za autentično i stvaralačko*, duboko humano i vjerničko, *komuniciranje* velikih općeljudskih i vjerničkih iskustava. A za takvo se komuniciranje mogu osposobiti uglavnom samo *oni studenti* koji su — na teologiji, u sjemeništu i drugdje — *učili komunicirati* ne samo u prvom redu slušajući teoriju (ponekad, a možda i češće, dosta lošu teoriju) o komuniciranju, nego su to učili praktično i stvamo *komunicirajući*: „*trenirajući*“, često i uvijek iznova, istinski i stvaralački *slušati tuđu riječ* i *izricati* autentičnu i stvaralačku, nepatvorenu i rutinsku, *vlastitu* ljudsku i vjerničku *riječ*. Ne znam je li sasvim na mjestu, ali osjećam da moram postaviti i ovo pitanje: Ne podržava li se na našim teološkim učilištima, a često i u našim *sjemeništima*, u cjelokupnom stilu nastavno-znanstvenog rada i cjelokupnom stilu života, još uvijek pretežno *individualni*, a možda i *individualistički*, i *nedovoljno autentični* i *stvaralački stil komuniciranja*? Ako je to pitanje na mjestu i ako na nj valja potvrdno odgovoriti, smijemo li se onda čuditi što naši *mladi (i stariji) diplomirani teolozi* imaju *velikih teškoća* i neprilika upravo u svom konkretnom *katehetskom radu*, osobito kada treba raditi „*ekipno*“, ne samo jedni kraj dugih nego doista jedni s drugima i jedni za druge? A kako ćemo u svome katehetskom i cjelokupnom pastoralnom radu stvarati

— S temeljito reformiranim programom *Katehetski institut u Zagrebu* počeo je raditi šk. godine 1978/79. Dotadašnji dvogodišnji studij na tom Institutu produžen je u četverogodišnji studij. Znatno je *prosiren profesorski zbor* i uvedeni su *mnogi kolegiji*, osobito oni koji studentima omogućuju stjecanje još mnogo *solidnije teološke, psihološke, pedagoške, sociološke, socijalnopsihološke* te *specifične religioznopedagoške* i *pastoralno-katehetske formacije* za stručno vođenje i animiranje religioznoodgojnog i katehetskog rada s *katehizantima svih dobi*. Za upis četverogodišnjeg studija religiozne pedagogije i katehetskog pastorala na tom Institutu *normalno* se traži završena *srednja škola*, ali se dopušta i upis sa završenom desetogodišnjom i osmogodišnjom školom. Kandidati sa završenom srednjom školom na kraju studija stječu *visoku stručnu spremu iz religiozne pedagogije* i *katehetskog pastorala*. Kandidatima koji su završili *teološki fakultet* ili *visoku bogoslovnu školu* omogućuje se upis *izbornog programa* (10–15 sati tjedno) iz treće i četvrte godine studija (takvi kandidati stječu također *visoku stručnu spremu* iz religiozne pedagogije i katehetskog pastorala). — U *daljnjoj reformi Instituta* predviđeni su, među ostalim, ovi oblici njegova višestrukog rada: skoro uvođenje *specijalnog oblika studija uz rad* (osobito za kandidate koji su završili studij teologije), uvođenje *postdiplomskog studija* za formiranje stručnjaka religioznih pedagoga i kateheta, osnivanje posebne *sekcije za permanentnu religioznopedagošku* i *pastoralno-katehetsku formaciju*, osnivanje *sekcije za izdavačku djelatnost* i dr. (vidi navedeni napis u ROK, br. 1–2, 1979, str. 39–41, te napis „*Studij na Katehetskom institutu KBF-a u Zagrebu*“ u ROK, br. 5–6, 1979, KS, Zagreb, str. 303–308; vidi također obavijest „*Upis na Katehetski institut Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu*“ u GK, Zagreb, 1. kolovoza 1982, br. 15).

i trajno razvijati istinsko ljudsko i vjerničko zajedništvo ako smo po stilu svoga mišljenja, govorenja i djelovanja pretežno „individualci” ili individualisti, ako se nismo dostatno osposobili za stvaranje i njegovanje istinskog zajedništva u svojoj pastoralnoj ekipi i u svim oblicima zajedničkog rada i života u kršćanskoj zajednici?⁴⁹

UMJESTO ZAKLJUČKA

Kažu da nas u našoj Crkvi ima tri vrste, tri kategorije, s obzirom na postavljanje prema temeljitoj obnovi našega katehetskog i cjelokupnog pastoralnog djelovanja.

U prvu bi kategoriju spadali oni među nama koji su se doista *pokrenuli*, koji su uvidjeli potrebu korjenite i svestrane obnove te u takvu obnovu, uza sve teškoće na koje nailaze, ulažu svoje najbolje sposobnosti i najdragocjeniji dio svoga vremena. U drugu bi kategoriju spadali oni koji imaju mnogo dobre volje, ali često *ne znaju što bi te se malo kreću naprijed, malo stoje na mjestu*, a ponekad se pomalo i *vraćaju natrag*. Trećoj bi kategoriji pripadali oni koji se *ne miču*, osobito zato što su uvjereni da su prokušane stare sigurnosti bolje od neizvjesnog upuštanja u traženje još neutrtih novih putova.

Ne znam koliko je takvo razvrstavanje pastoralnih i drugih djelatnika u našoj Crkvi točno i koliko je ono korisno i svrsishodno. Možda bismo mogli reći da svi pomalo, u nekim područjima mišljenja i djelovanja, pripadamo svim trima kategorijama. Zato u ovom trenutku ne smatram osobito korisnim dalje inzistirati na takvu kategoriziranju, osobito ne na pogađanju koliko nas u kojoj kategoriji ima i tko sve konkretno pripada trećoj ili drugoj kategoriji. Tako se, na primjer, najsvjesnije odričem mišljenja – koje mi je neki dan kao svoje najdublje uvjerenje iznio jedan od naših crkvenih javnih radnika – da mnogi naši svećenici neće ni uzeti u ruke katehetski dokument naših biskupa, a mnogi da ga neće razumjeti te ih neće pokrenuti na duboko mijenjanje mišljenja i konkretnog djelovanja. Osobito se to ne usudujem misliti ni za koga ovdje nazočnog svećenika. Takvo bih svoje mišljenje osjećao kao duboko nepovjerenje prema dobroj volji naših svećenika i kao potcjenjivanje njihove teološke, općeljudske i vjerničke kulture.

Radije bih stoga svoje izlaganje završio, nadahnjujući se smjericama naših biskupa, *vjerom i nadom* da je *temeljita obnova* religioznoodgojnog, katehetskog i sveukupnog evangelizacijskog i pastoralnog djelovanja u našoj Crkvi, *danas*

49 Sreća, mnogi kasnije mnogo nauče „od života” te se osposobljavaju za istinsko susretanje s ljudima i za djelotvorno pastoralno-katehetsko djelovanje tijekom svoga kasnijeg pastoralnog rada. Mnogi se stoga, osjećajući nedostatke u svojoj redovitoj pastoralno-katehetskoj formaciji, uključuju u različite oblike permanentne formacije sudjelovanjem, na primjer, na Katehetskim ljetnim školama, na stručnim pastoralno-katehetskim seminarima i sličnim stručnim skupovima. No, oni bi bili lišeni mnogih teškoća i njihova bi permanentna formacija bila mnogo djelotvornija kad bi bili stekli kvalitetniju religiozno-pedagošku i pastoralno-katehetsku formaciju tijekom svoga redovitog teološkog studija, odnosno tijekom svoje cjelokupne pripreme za katehetski i pastoralni rad u kršćanskoj zajednici.

50 Usp. Jean Schontz, *Pratique catéchétique et vie spirituelle*, u: *Théologie et catéchèse*, Chalet, Paris, 1981, str. 109–115.

i *ovdje* doista *moгућа*. Dakako, pod uvjetom – za koji moramo pretpostaviti da smo ga spremni svi prihvatiti – ako „nepokolebljivo ustrajemo u vjernosti istini i ako nas trajno vodi evanđeoska ljubav prema svima onima kojima želimo navijestiti Kristovu evanđeosku poruku” (br. 78). Samo se „vjerni istini i vođeni ljubavlju” možemo nadati „novoј budućnosti naše Crkve”. I, dopustite mi da to još kažem, *vjerni istini i vođeni ljubavlju u odnosima prema doista svima*: u našim međusobnim *unutarcrkvenim odnosima* – ne samo na području zalaganja oko obnove religioznog odgoja i kateheze, nego i na svim ostalim područjima rada i života naše Crkve – i u *odnosima prema onima koji ne pripadaju našoj Crkvi*. Jer, zapravo za sav je naš ljudski i vjernički život najvažnije pitanje: *Koji nas to duh pokreće i vodi*, kojim „*dahom*” *dišemo* u našim sveukupnim *obnoviteljskim nastojanjima*? Svi bismo željeli – duboko sam uvjeren u to – da to jest i da to stalno i sve više bude „*dah*” *Očeva i Kristova Duha*.

I tako se sva naša pitanja o evangelizacijskoј, religioznoodgoјnoj, katehetskoј i sveukupnoj obnovi naše Crkve „*slijevaju*” i preoblikuju u najdublja pitanja naše ljudske i kršćanske *vjere, nade i ljubavi* – u najdublja pitanja naše *općeljudske i kršćanske duhovnosti*.

RÉSUMÉ

LE RENOUVEAU DE L'ÉDUCATION RELIGIEUSE ET DE LA CATÉCHESE EN YOUGOSLAVIE

d'après les orientations des Evêques de Yougoslavie dans le document catéchétique de base „LA JOYEUSE ANNONCE DE L'ÉVANGILE ET L'ÉDUCATION À LA FOI”

Dans cet article, que l'auteur a écrit en élargissant et en approfondissant son exposé donné à la session théologique et pastorale en janvier 1984 à Zagreb (session annuelle organisée par la Faculté de théologie de Zagreb et rassemblant environ 800 prêtres), on donne un aperçu et une interprétation plus développée du document catéchétique épiscopal sur le renouveau de l'éducation religieuse et de la catéchèse en Yougoslavie (document publié tout récemment, en novembre 1983).

Des options fondamentales, explicites ou implicites, du document épiscopal sont déjà, d'une certaine manière, perceptibles des titres et de l'articulation des cinq parties du document: 1) La joie de la foi dans un monde en continuelle mutation; 2) L'annonce de l'Évangile et la catéchèse dans l'action pastorale de l'Église; 3) La communication intégrale du message chrétien – dans la »fidélité à Dieu« et dans la »fidélité à l'homme«; 4) Tous les membres de la communauté chrétienne ont besoin de l'éducation permanente à la foi; 5) Tous les membres de la communauté chrétienne sont invités à annoncer l'Évangile et à éduquer à la foi.

En interprétant le document épiscopal, dans la deuxième partie de l'article, l'auteur en souligne et développe des »centres de gravité«, des points centraux, en montrant que le document catéchétique de base de la Conférence épiscopale de Yougoslavie est à la fois le résultat de nombreux efforts rénovateurs conciliaires

et postconciliaires dans le domaine de l'éducation religieuse et de la catéchèse et un nouveau point de départ avec lequel, peut-être, commence une nouvelle étape de l'éducation religieuse et de la catéchèse en Yougoslavie. En procédant de telle manière, l'auteur formule les sept thèses sur le renouveau de l'éducation religieuse et de la catéchèse dans son pays, dont voici les formulations légèrement modifiées ou raccourcies:

1) Dans notre travail, aussi bien théorique que pratique, concernant l'éducation religieuse et la catéchèse, il faut que nous partions toujours de la situation concrète – individuelle, socio-culturelle, religieuse et ecclésiale – situation qui est toujours diverse et complexe et qui est soumise, dans beaucoup de ses aspects, aux mutations profondes et continues.

2) Dans notre action évangélisatrice et notre action spécifiquement catéchétique, il est également nécessaire que nous partions toujours de message et de l'expérience chrétiens centraux et que nous vision toujours à une communication intégrale et personnelle du message et de l'expérience de la foi – non seulement dans la »fidélité à l'homme«, mais aussi dans une pleine »fidélité à Dieu«.

3) Dans le renouveau de l'éducation religieuse et de la catéchèse, il faut se centrer, dans le travail pratique et théorique, aux questions qui sont beaucoup plus profondes que les questions concernant les »contenus« et les »méthodes«, comprises de manière unilatérale – il faut se centrer, au coeur et au-delà de toutes les réformes catéchétiques concernant les »méthodes« et les »contenus«, à la question la plus fondamentale: quelle image de l'homme et quelle image de Dieu transmettons-nous dans l'acte (événement, processus) unique et spécifique de communication catéchétique (éducative), quel homme et quel croyant voudrions-nous former par notre action évangélisatrice et pédagogique?

4) Tous les membres de la communauté chrétienne ont besoin de l'éducation régulière et permanente à la foi. Une attention spéciale, cependant, il faut consacrer à la catéchèse des adultes, à une »réévangélisation«, à une »réinitiation« des adultes à la foi et à la vie de la communauté chrétienne, surtout, dans notre situation, à l'occasion de la préparation et de la célébration des sacrements d'initiation chrétienne et du sacrement de mariage chrétien.

5) Tous les membres de la communauté chrétienne sont invités à annoncer l'Évangile et à éduquer à la foi – dans »l'unité de mission et la diversité de ministères«. La communauté chrétienne dans son ensemble – dans toute la richesse et toute la diversité de son action et de sa vie évangélisatrice, éducative, catéchétique, liturgique, spirituelle et autre – est le principal »évangélisateur«, le principal »éducateur« à la foi.

6) Il est important et nécessaire, pour les croyants (chrétiens), de considérer et de réaliser l'éducation religieuse et la catéchèse comme des aspects essentiels et complémentaires aussi bien de l'action évangélisatrice et de toute l'action pastorale de l'Église que de l'éducation humaine générale, comprise de manière intégrale.

7) Une des plus importantes et des plus urgentes tâches de notre Église est la promotion (efficace) d'une meilleure formation humaine, chrétienne et professionnelle – formation régulière et permanente – des catéchistes et des catéchètes (spécialistes en éducation religieuse et en catéchèse): des prêtres, des religieux, des religieuses, des laïcs.